

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Renata Mejstříková

Nové trendy využití psa při práci s dětskými klienty

New trends in use of dog at work with child clients

Děkuji PhDr. Jitce Lorenzové, PhD. za odborné vedení, konzultace a pomoc při zpracování diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. června 2011

Nejstříbrná

Anotace

*Diplomová práce **Nové trendy využití psa při práci s dětskými klienty**. Podstatná část práce je zaměřena na terapii psem, resp. na konkrétní možnosti využití canisterapie v praxi s ohledem na potřeby klienta. Závěr diplomové práce je věnován praktickým ukázkám canisterapeutických aktivit při edukaci a realizaci projektu **Nejen lidé pomáhají** ve Fakultní nemocnici Motol.*

Abstract

*Graduation thesis **New trends in use of dog at work with child clients**. The essential part of the thesis is focused on dog-assisted therapy, respectively on factual opportunities of practicing canistherapy considering the client's needs. Final part of the thesis holds an example of canistherapeutic activities realized as part of the project **Not Only People Help** in Motol University hospital.*

Klíčová slova: děti, vzdělávání, zooterapie, canisterapie, canisasistent, pes, předškolní věk, školní věk

Keywords: children, education, zootherapy, canistherapy, canisassistant, dog, preschool age, school age

OBSAH

1	Úvod	7
2	Vliv psa na člověka v oblasti psychické, fyzické a sociální	9
2.1	Vlivy v oblasti psychické	9
2.2	Vlivy v oblasti fyzické	9
2.3	Vlivy v oblasti sociální	10
3	Významné vlivy domácích zvířat na dítě	11
3.1	Vlivy v oblasti sociálně-emocionální a volní	12
3.2	Vliv přítomnosti psa na rodinné soužití	14
4	Zátěžové aspekty soužití dítěte se psem	19
5	Využití psa při práci s dětskými klienty	22
5.1	Psychoterapie za pomoci zvířat (PFP)	22
5.1.1	Terapie za pomoci psů a dětských klientů	23
5.1.2	Průběh psychoterapie	23
5.2	Canisterapie	24
5.2.1	Vývoj canisterapie	24
5.2.2	Canisterapie v České republice	27
5.2.3	Charakteristika canisterapie	29
5.2.4	Druhy canisterapie	30
5.2.5	Aktivita za pomoci psů - AAA	32
5.2.5.1	Pasivní AAA	32
5.2.5.2	Interaktivní AAA	32
5.2.6	Terapie prováděná na pomoci zvířat – AAT a dětských klientů	33
5.2.6.1	AAT u dětí autistických	33
5.2.6.2	AAT u dětí s tělesným postižením	34
5.2.6.3	AAT u dětí se smyslovým postižením	36
5.2.6.4	Relaxace se psy u dětí	38
5.2.7	Vzdělávání za pomoci psů - AAE	38
5.2.8	Krizová intervence za pomoci zvířat – AACR	40
5.3	Terapeutický pes a jeho role v procesu úspěšné canisterapie	40
6	Příklad využití psa při edukaci	45
6.1	Edukace v předškolním věku	45
6.2	Edukace v mladším školním věku	48
7	Příklad využití canisterapie ve zdravotnictví	52
7.1	Make a connection - Projekt Nejen lidé pomáhají	52
7.2	Projekt Nejen lidé pomáhají	52
7.2.1	Projektový tým	53
7.2.2	Průběh projektových dnů	54
7.2.3	Působení psů na psychiku klientů v průběhu projektu	54
7.3	Vyhodnocení projektu	55
8	Závěr	57

Seznam zkratek

PFP - Pet-facilitated psychotherapy - terapie pomocí zvířat

IAHAIO - International Association of Human - Animal Interaction Organisations - mezinárodní organizace sdružující jednotlivé národní organizace pracující v oblasti výzkumu i praktické aplikace terapeutických programů se zvířaty

AAA - Animal Assisted Activities - jedná se o aktivity za pomoci zvířat

AAT - Animal Assisted Therapy - terapie prováděná za pomoci zvířat nebo také terapeutická činnost

AAE - Animal Assisted Education - vzdělávání za pomoci psů, se snaží využívat pedagogové ve školách a v jiných dalších vzdělávacích zařízeních

AACR - Animal Assisted crisis response - jedná se o krizovou intervenci za pomoci zvířat, kdy kontakt zvířete a člověka v krizové situaci nebo prostředí působí na odbourání stresu a napomáhá k celkovému zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta.

AOVZ - Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům

CTA - Canisterapeutická asociace

WHO - Světová zdravotnická organizace

RVP - Rámcový vzdělávací program

1 ÚVOD

Téma „Nové trendy využití psa při práci s dětskými klienty“ mě zaujalo zejména proto, že prokázané pozitivní výsledky využití psa k výchovným a terapeutickým účelům jsou v současné době více diskutovaným problémem. K dispozici je však jen omezený zdroj odborných informací týkajících se úlohy a možností zapojení zvířete, resp. psa do výchovy a volnočasových aktivit dětí a mládeže. Lze říci, že komplexní zpracování této tematiky není v pedagogické literatuře dostupné. Využití psa v této oblasti je spíše intuitivní, vyplývající z pozitivních zkušeností soužití člověka se psem, málokdy však vědomě cílené.

Uspokojivější situace cíleného využívání pozitivních schopností působení psa na člověka je v oblasti terapeutického procesu zaměřeného na zdravotně indisponované klienty, a to jak ve zdravotních zařízeních, tak v domácím prostředí. Ani v této oblasti však není v dostatečné míře k dispozici odborná literatura, která by poskytla komplexní informace o dosud využívaných postupech při terapeutických procedurách, zejména chybí zpracování aktuálních výsledků výzkumu a vědeckých trendů.

Téma diplomové práce jsem si vybrala z osobního zájmu o tuto problematiku. Vzhledem k tomu, že jsem měla možnost se osobně podílet na canisterapii ve vzdělávacích zařízeních a na projektu realizovaném v nemocničním zařízení, a také proto, že žiji v prostředí, ve kterém významnou úlohu plní pes, rozhodla jsem se některé již získané zkušenosti a poznatky dále prohloubit a téma zpracovat v rámci své diplomové práce. Cílem zpracování je ukázat, jak lze využít práci se psem v oblasti výchovné, vzdělávací a terapeutické.

Při běžném soužití např. v rodině vznikají pozitivní efekty na zdravý vývoj jedince přirozeně a působí v oblasti psychické, fyziologické a sociální, lze je tedy využít v oblasti pedagogicko výchovné. V rámci školských zařízení lze vzděláváním za pomoci psa (AAE) podpořit proces učení a výchovy. Cílená canisterapie vedená za účelem podpory léčení je využívána především ve zdravotnictví. Vzhledem k uvedeným možnostem jsem považovala za účelné upozornit na vhodnost zařazení tématu na akademickou úroveň, i přes často prezentovanou námitku, že téma nebo metody nejsou dostatečně vědecké.

Diplomová práce je členěna do osmi kapitol. V druhé kapitole práce je obecně popsán psychologický vliv psa na člověka, a to jak v rovině zdravotní, tak společensko

sociální. Tento vliv vychází z historie soužití člověka se psem, kdy se pes stal společenským partnerem člověka a měl podstatný vliv na náboženské a mytologické cítění různých lidských společenství a kultur. Důležitost psa se objevuje již od pravěku a je zajímavé sledovat až po současnost proces vývoje soužití člověka se zvířetem, které se dobrovolně, oddaně a věrně „připojilo“ k člověku, aby s ním mohlo žít a pro něj pracovat.

Další dvě kapitoly jsou věnovány specifickým vlivům psa na dítě, výchovnému potenciálu soužití psa a dítěte a aspektům soužití člověka a psa. Vzájemný vztah a vazby jsou ovlivněny věkem dítěte. Lze říci, že vztah i vazby dítěte ke psu se vyvíjejí a mění v závislosti na míře jeho poznání a vědění. V rámci procesu vývoje a výchovy dítěte může pes splnit svoji „pedagogickou“ úlohu a spolu s dospělými napomoci k rozvoji dítěte ve zdravého a vyrovnaného jedince.

Pátá kapitola obsahuje základní výčet možností využití psa u zdravotně indisponovaných dětí. Vliv a úloha psa jsou i v této oblasti značné, zejména pak pes-asistent u dětí smyslově postižených. Na pozitivním vnímání a přijímání projevů psa je založena canisterapie, neboli tzv. terapie psem, jejíž dosud písemně zpracované principy a postupy jsou v této kapitole uvedeny.

V kapitolách šest a sedm jsou uvedeny příklady využití psa při edukaci a canisterapie ve zdravotnictví. Kapitoly jsou inspirované vlastními zkušenostmi. Edukaci předškolního a mladšího školního věku jsem realizovala v Mateřském centru Kuřátko a v Centru pro předškolní děti Předškolák. Ukázkou příkladu dobré praxe využití canisterapie ve zdravotnictví je projekt realizovaný ve Fakultní nemocnici v Motole pod záštitou grantového projektu Nejen lidé pomáhají, kdy jsem několik let osobně se psem docházela na vybraná oddělení nemocnice.

2 VLIV PSA NA ČLOVĚKA V OBLASTI PSYCHICKÉ, FYZICKÉ A SOCIÁLNÍ

Častým důvodem, proč si lidé pořizují domácí zvíře, je snaha získat přítele a společníka. I přesto, že vlastnit nějaké zvíře z praktických či ekonomických důvodů je u některých chovatelů základním cílem, většinou jde o snahu získat přátelství. Přátelství člověka se psem, se může stát velmi pevným a silným, obdobně jako přátelství mezi lidmi. Stálý fyzický kontakt podněcuje vývoj vzájemného vztahu, jehož kvalita záleží na daném člověku, jeho postoji, charakteru a osobnosti.

2.1 Vlivy v oblasti psychické

Zvířata mohou ovlivnit proces relaxace: zaprvé pomáhají člověku zmírnit náhled na stresovou situaci, zadruhé pomáhají člověku odreagovat se. Ovlivňují naši náladu, postoje a chování. Starost o psa nám pomůže zapomenout na stresové momenty dne. Psi společníci pomáhají snižovat úzkostné a depresivní stavy tím, že odvádějí pozornost k něčemu příjemnému, dokážou poskytnout pocit bezpečí a umožňují svému majiteli navazovat nové kontakty. Snižují pocity osamělosti, podněcují k zajímavějšímu a proměnlivému životnímu stylu. Z těchto důvodů domácí zvířata, hlavně psi, dopomáhají člověku zmírnit dopad chorob vázaných na stres. Důkazem, že zvířata navozují příjemné a pozitivní vnímání situace je fakt, že se velmi často objevují v reklamách, filmech a podobně.

2.2 Vlivy v oblasti fyzické

Chceme-li předcházet civilizačním chorobám, jako jsou nemoci srdce, obezita a jiné, je dobré pořídit si psa. Vycházka se psem je pomocníkem v boji s těmito nemocemi. Pes vylepšuje majitelovo fyzické zdraví tím, že ho stimuluje k pohybu a často i k dalším fyzickým aktivitám a sportům, jejichž výběr závisí na pěstovaném plemeni. Bez speciálního výcviku lze psa použít při jízdě na kolečkových bruslích, jízdě na kole, plavání, a podobně. Ke specifickým a náročnějším aktivitám, které již vyžadují systematický výcvik psa a příslušnou průpravu jeho majitele, je možno uvést mushing (jíзда se psím spřežením), dogtrekking (dálkový pochod se psem), tanec se psem, agility atd. Do této oblasti aktivit, lze zařadit i provozování canisterapie. Majitel musí se svým

psem absolvovat canisterapeutické zkoušky, docházet na terapeutická sezení nebo návštěvy a věnovat sobě i psu odpovídající péči. Škála výběru je opravdu široká a výběr záleží na fyzické kondici majitele, dostupnosti přírodních podmínek a dalších možnostech.

Každodenní tělesný pohyb se psem a citový vztah ke zvířeti působí u člověka jako ochranný faktor a to v oblasti psychické, tak i fyzické. Prevencí zdravého člověka je zdravý a aktivní životní styl, k tomu právě pomáhají domácí zvířata, převážně psi.

Nelze si myslet, že pes či jiný zvířecí společník je všelékem na civilizační choroby a problémy, ale podstatnou měrou napomáhá těmto nemocem předcházet. Rovněž může mírnit negativní vlivy vyplývající z konzumního způsobu života. Díky svým vlastnostem a schopnostem majiteli pomáhá obohatit jeho dosavadní život změnou každodenních návyků a zkvalitněním životního stylu vůbec.

2.3 Vlivy v oblasti sociální

V oblasti sociální jde o rozvíjení kladného sebevědomí, empatie a respektu vůči ostatním, zodpovědnosti, trpělivosti, sebeovládání, zlepšení schopností komunikace, orientace na realitu atd. Na základě interakce člověka s okolím dochází k lepší integraci do kolektivu a společnosti obecně (Langmeier J., Krejčířová D., 1998, s. 57). Pes je častým námětem komunikace mezi majiteli i ostatními lidmi. Odlišná úroveň komunikace a vztahů je rozvinuta u majitelů, kteří se věnují prostřednictvím psa různým aktivitám. Z těchto „náhodně“ vytvořených skupin lidí postupně vznikají kolektivy, které se z podnětu svého zájmu dále propojují a vznikají tak sociální vazby.

Lidé, kteří žádné zvíře nevlastnili nebo nevlastní, mají pocit, že přátelství mezi člověkem a zvířetem je pouhou náhražkou mezilidských vztahů. I přesto, že někteří lidé si opravdu zvíře kupují z důvodu vyplnění prázdného místa ve svém životě, většinou lidé domácí zvířata chovají pro zlepšení stávajících vztahů s lidmi a pro pomoc při navazování nových přátelství. Až do nedávné doby se myslelo, že výhody vlastnictví zvířat a vztahu s nimi jsou pouze v rovině citové a společenské, ukázalo se však, že zahrnují zlepšení celkového psychického a fyzického zdraví.

3 VÝZNAMNÉ VLIVY DOMÁCÍCH ZVÍŘAT NA DÍTĚ

Každý zvířecí druh má jiný význam pro vývoj dítěte, přináší mu jiné podněty a jinak reaguje na chování dítěte. Podle tohoto působení sestavil Matějček (1999, s. 113 - 119) žebříček domácích zvířat.

1. Akvarijní rybičky – nemají žádný vztah k člověku (lidé jim jsou lhostejní), lze je pozorovat, jsou zajímavé nejen svým pohybem, ale i snadno viditelnými přirozenými funkcemi (nejen potravy, vyměšování, rozmnožování aj.).
2. Chladnokrevná zvířata (želvy, hadi, obojživelníci) – lidé jsou jim také lhostejní, ale lze je brát do rukou, dotýkat se jich, pozorovat je z větší blízkosti, na dotyk však nejsou příliš příjemná, vykazují nízkou reakci na člověka.
3. Ptáci – projevují určitý vztah k člověku, je s nimi zábava, velmi bohatě se hlasově projevují, lze je učit mluvit, mají bohaté životní projevy.
4. Drobní savci (morčata, křečci, králíci, myši) – dovedou projevit zájem o lidi, mohou vítat své nejbližší ošetřovatele, je možné se s nimi mazlit, hladit je, nechat běhat po bytě a opět chytat apod.
5. Kočky – vyžadují určitou pozornost, jsou za ni vděčné, do určité míry jsou věrné, zřetelně reagují na člověka, jsou přítulné, velmi hravé, mazlí se, srozumitelně dávají najevo nelibost, blaho, aj.
6. Psi – vnímá člověka jako svého pána, je věrný, oddaný, přítelem, obráncem, hraje si, mazlí se, nechá se vycvičit, velmi zřetelně dává najevo vděk, radost aj.
7. Koně – kromě příjemných dotyků a vztahů k člověku na něm může člověk sedět a pocity vnímat tělesně.

Podle Matějčka (1999, s. 113 – 119) je soužitím dítěte a zvířete povzbuzen duševní vývoj dítěte žádoucím směrem, je zde příležitost k formování některých žádoucích postojů a k potlačení těch nežádoucích. Je prokázáno, že děti v mnohém profitují ze společného soužití se zvířaty. Dětem, které vyrostou bez kontaktu se zvířaty, chybí v jejich vývoji životně důležité prožitky a zkušenosti.

Pozitivní a zajímavý je fakt, jak jsou děti ke zvířatům přirozeně důvěřivé, jak je rády hladí a hrají si s nimi. Záleží však na rodičích, aby se tato radost a přirozená láska

ke zvířatům nezměnila v opak. Rodiče musí dítěti poskytnout potřebné základní znalosti a vědomosti a naučit ho, jak se správně ke psům chovat.

3.1 Vlivy v oblasti sociálně-emocionální a volní

K hlavním aspektům sociálně-emocionálního vývoje dítěte patří hloubka jeho sebevědomí. Toto sebevědomí se utváří a vyvíjí i na základě vlastnictví psa. Sebevědomí se u dětí začíná budovat v období, kdy se stávají spoluodpovědnými aktéry péče o psa (Matějček, 1999, s. 114). Žije-li v rodině pes, je starost o něj sice převážně na rodičích, ale dítě je aktivním společníkem. Kromě toho se již v útlém věku učí zprostředkovaně přes rodiče, jak pečovat o zcela závislého tvora.

V kontaktu se psem se u dětí rozvíjí pocit zodpovědnosti za živého tvora, protože si uvědomují, že musejí splnit určité povinnosti (vycházka, cvičení povelů, krmení psa). Starost o psa vede dítě k tomu, aby se stalo lepším člověkem, je jedním z nejučinnějších pomocníků při rozvoji sebevědomí, pocitu zodpovědnosti, schopnosti zapojit se do společnosti, samostatnosti, ohleduplnosti apod.

Chceme-li v dítěti podporovat pocit zodpovědnosti, je třeba, aby si uvědomilo, že je se psem nutné chodit na vycházky, a to za jakýchkoliv podmínek a jakéhokoliv počasí. Děti si musejí uvědomit, že i výchova psa k poslušnosti vyžaduje pravidelnost, důslednost a trpělivost. Naučit psa nějaký povel není otázka pár dní, ale celého období, kdy musíme trpělivě cvičit my i pes. Proto je důležité děti k těmto věcem vést, aby si uvědomily, že starost o živou bytost je dlouhodobou záležitostí.

Splnění některých úkolů, odpovídajících věku, umožňuje dětem se cítit potřebnými. Děti v předškolním věku s velkou oblibou chtějí napodobovat své rodiče, a toho je třeba využít při péči a starosti o dané zvíře. U dospělejších dětí vidíme snahu o převzetí částí povinností. Nastane-li situace, že pes onemocní, dítě se chce velmi často zapojit do péče o něj. Adolescenti vlastníci zvířata se jeví jako mnohem sebevědomější, než jejich vrstevníci, jež nikdy žádné zvíře nevlastnili.

K dalšímu aspektu vývoje patří rozvoj empatie, schopnost pochopit jak se někdo jiný cítí. Můžeme se domnívat, že soužitím se zvířetem, které je zcela závislé na svém majiteli, se dítě učí rozumět pocitům druhých, tedy nejen zvířatům, ale hlavně lidem. Podle názoru rodičů pes učí děti sociálnímu chování. A to tak, že dítě, jež žije se psem, je

přichylné, soucitné, ohleduplné, starostlivé, respektuje druhé, snaží se pomáhat, lépe komunikuje. Dítě se podle různých projevů psa (vrtění ocasem, kňučení, skákání, stočení do klubička, apatie ...) učí chápat jeho „sdělení“ radosti, sympatie, smutku, nemoci, strachu apod.

Živí tvorové jsou také považováni za zdroj sociální podpory, a to pro svou přirozenou schopnost navázat kontakt. Sociální podpora, jež zvířata poskytují, má mnoho výhod: zvířata člověka bezvýhradně akceptují, zatímco lidé se často nevyvarují kritice a soudu (PIAFA, 2000). Musíme si však uvědomit, že zvířata nemohou dětem nahrazovat vztah, který by měly mít s dospělými. Pes se stává zdrojem emocionální podpory, nikoliv však poskytovatelem rady či pomoci v problémové situaci (PIAFA, 2000).

Sociální vazbou se pes stává pro dítě ve chvíli, kdy si dítě uvědomí, že tu není jen ono samo, ale že je zde i jiný živý tvor, na kterého je třeba brát ohledy. Tímto se dítě snáze vypořádává se svým egocentrismem a může se od něho i zcela odpoutat.

Psi se mohou dále stát rozhodujícím prvkem v oblasti duševní hygieny, a to proto, že mohou pomáhat dětem s jejich city a pocity. Dítě se před psem nestydí a tak dá průchod všem citům, tak dochází k uvolnění a odbourání stresu.

Lze také předpokládat, že kontakt dítěte se psem může dopomoci k lepšímu zvládnutí mateřského jazyka a posílení jazykových dovedností. Pes se pro dítě stává trpělivým posluchačem dětského žvatlání, je atraktivním podnětem k mluvení neboť jinak, než slovy nejde zavolat, pochválit či pokárat.

Musíme si však uvědomit, v jaké vývojové fázi si dítě psa přeje. Již velmi brzy můžeme zaznamenat prosby dětí na koupi psa. Rodiče nesmějí této prosbě podlehnout, vše se musí důkladně zvážit a promyslet. Pokud je pes pořízen neuváženě, buď v nevhodné vývojové fázi dítěte, nebo je nevhodně zvoleno plemeno, případně není zvolena optimální doba, může dojít k negativní situaci, že se o psa nemá kdo starat a v takovém případě zpravidla pes končí v psím útulku.

Ve vývojové psychologii se můžeme dočíst, že pro dítě přibližně do tří let věku je pes jen dobře vytvořenou pohybuující hračkou. Nevnímá, že je to živá bytost, která myslí, vnímá a cítí. Tato pohybuující hračka je u dětí preferována před neživými hračkami a to proto, že reaguje na podněty, které děti vytvářejí.

Okolo věku osmi, devíti let dítěte se mění vztah a význam psa v rodině. Pro dítě se stává právoplatným členem rodiny a tak jej i vnímá. V dítěti se rozvíjejí pečovatelské sklony, které uplatňuje na psu.

Starším školákům se pes stává partnerem při sportovních aktivitách (agility, junior handling apod.), mohou ho vést k nějakému společnému výkonu. Je dokázáno, že atraktivita domácího zvířete pro jiné děti nepřímo zvyšuje atraktivitu dítěte jako společníka, tak i účastníka při hře. Mnoho sociálních kontaktů se odehrává právě při aktivitách se psem, jako je venčení, sportování a jiné. Děti vlastníci psa jsou pro ostatní děti mnohem populárnější a zajímavější.

Dle Galajdové je zvláštnost ve vztahu dítěte ke psu taková, že dítě psa posuzuje jako tvora podobného člověku. Může se pro ně stát opravdovým přítelem a důvěrníkem. Dítě si uvědomuje, že jej pes kdykoliv trpělivě vyslechne, mohou mu říci svá tajemství. Stává se hravým společníkem při charakteristických hrách. Pro své typické vlastnosti a schopnosti je prostě ideální přítel do nepohody (Galajdová, 1999, s. 33).

3.2 Vliv přítomnosti psa na rodinné soužití

Socializace je vývoj a formování člověka s důrazem na sociální aspekty. Na jedince působí mikroprostředí, rodina, skupina dětí ve třídě, mezoprostředí, jako je sídliště, obec, region, a v neposlední řadě makroprostředí, jímž jsou podmínky příslušné země a doby.

Rodina je nejdůležitějším činitelem ve vývoji dítěte do šesti let. Poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci, emocionální zázemí, uspokojuje potřeby dítěte. Rodinné prostředí může být nepodnětné a vývoj dítěte, jeho schopnosti a charakter utlumovat, nebo podnětné, které dítě stimuluje po všech stránkách jeho vývoje. Pokud v rodině funguje další pozitivní okolnost pro rozvoj dítěte, soužití se psem, je to jen dobře.

Nejdůležitějším pojítkem mezi dítětem a psem jsou rodiče. Oni jsou ti, kdo rozhodují jaké zvíře do rodiny pořídit a jak ho do rodinného života zapojit. Lidé, jež vlastnili domácí zvíře v období svého dětského věku, jsou ti, kdo si častěji pořizují domácí zvíře v dospělosti. Projevuje se zde pozitivnější přístup a lepší orientovanost v této problematice.

Pes je pro mnoho rodin důvod, proč spolu trávit více času. Lidé vlastníci psa věří, nebo alespoň mají snahu věřit, že posiluje rodinnou soudržnost a zvyšuje podíl času strávený v rodinném kruhu, tedy že může fungovat jako posilující aspekt vztahu v rodině.

Díky domácím zvířatům, převážně psům, se dají bořit takzvané generační bariéry. Starší lidé mohou zapojit do péče o zvíře ty mladší, a i když mezi nimi může být věkový rozdíl padesát nebo šedesát let, láska, péče a zájem o zvířata pomáhá překlenout tyto generační propasti.

Podle Galajdové (1999, s. 39) k zajímavému zjištění patří fakt, že zájem o vlastnictví domácího zvířete, projevovaly více děti, které neměly sourozence. Tyto děti cítí potřebu předávat své zkušenosti, dovednosti a city i někomu jinému, a jelikož nemají sourozence, chtějí se realizovat na domácím zvířeti.

Pes se také stává doplňujícím článkem rodiny, v žádném případě nenahrazuje rodiče, sourozence a ani jiné členy rodiny. Pouze se stává dalším členem. Díky němu se děti rozvíjejí i po citové stránce, a to tak, že pes je takzvaně vždy po ruce, když dítě cítí nějaké příkoří vůči vlastní osobě. Velmi rád přijímá tělesný kontakt (hlazení, mazlení, drbání apod.) a v adekvátní míře jej dokáže i vrátet.

Pes si k dítěti nachází cestu snadněji než rodiče, nevytváří si před dítětem odstup. Jelikož je vždy ochotný dítě doprovázet, neklade mu otázky, nehodnotí jej, stává se podstatným faktorem pro psychickou rovnováhu dítěte a napomáhá mu tak v řešení konfliktů.

Během školní docházky dítě plní spousty úkolů ze strany školy, povinnosti doma, aktivit ve volném čase. A tak se pro něho vycházka, hra a starost o psa mohou stát uklidňujícím bodem při plnění těchto povinností.

Důležitým prvkem je i fakt, že když se dítě vrací ze školy domů, nečeká na něho prázdný byt, ale přítel, který je rád za každý projev náklonnosti. Pro rodiče je to uklidňující faktor, že vědí, co dělá jejich dítě ve svém volném čase a že pes dítěti poskytuje ochranu před nebezpečími číhajícími venku mezi ostatními lidmi.

Jednu z nejdůležitějších rolí v rodině se psem mají rodiče, neboť se dítě učí, jak se o psa postarat, jak se k němu chovat. Učí se, jaký postoj zaujímají rodiče vůči psu, a jaký postoj zaujímá pes vůči rodičům. Samozřejmostí je zapojení dítěte do péče o psa s přihlédnutím ke schopnostem a věku dítěte. Je jasné, že příliš malé dítě nemůže vzít

samo psa na vycházku, ale může dbát na to, zda má pes čerstvou vodu v misce. Dítě je za své zásluhy náležitě oceněno a pochváleno, musí si uvědomit co je správné a co ne. Sdílená radost a uspokojení z blízkosti zvířete, kterému se v naší společné péči daří, se stává podstatným kladným činitelem v životě rodiny.

Co se dítě naučí, je záležitostí rodičů. Jakým jsou rodiče pro dítě v péči o psa vzorem, takovým bude i dítě samo. Při řešení konfliktu dítěte se psem je nezbytná oboustranná spravedlnost. Nikdy netrestáme psa za něco, co neudělal úmyslně. Když dítě psa nějak napadne, je jasné, že se brání. Je třeba dítěti ukázat, že je to živý tvor, který má také své zastání.

Soužití se psem má však i negativní stránky. V některých případech se může stát, že si děti budou na psovi vylévat svou zlost z neúspěchu. Pro dítě je mnohem snazší obvinít ze svých nezdarů nevinnou, němou tvář, než se postupně dobrat jádra problému. Dítě raději zaútočí na psa, který si to nechá líbit, než by šlo do sporu například s rodiči. I přesto je to většinou „boj“ na úrovni škádlení. Je velmi málo dětí, které by zvířeti úmyslně ublížily.

Nepsanou zásadou při vlastnictví psa je, že se o psa stará převážně dospělá osoba. Nemůžeme na dítěti nechat ležet veškerou odpovědnost za starost a péči o psa. Dítě je součástí, ale není tou hlavní odpovědnou osobou, až v pozdějším věku, asi tak v období puberty. V první řadě si musíme uvědomit, když se rozhodujeme, zda pejska pořídit či ne, že jde o živou bytost, která vyžaduje čas, odhodlanost, sympatie a citový vztah. Může se stát, že jeden člen rodiny s pořízením psa nesouhlasí a je zde problém, neboť místo prospěšného a radostného vlivu tu máme pouze další starost, stres a časově náročné hobby. Pes se tak stane přítěží, jež sám vycítí a pozná, že není vítaným členem rodiny, bude stresován a traumatizován.

Pes je smečkové zvíře, a tak vnímá i své rodinné příslušníky. Dítě je pro psa sourozencem ze stejného vrhu. Proto i poslušnost k dětem ze strany psa je velmi malá nebo se to alespoň může zdát. Náplň jejich společných aktivit je převážně na herní úrovni a tak pes nemá potřebu poslouchat někoho, kdo je pro něho v hierarchickém vztahu na úrovni sourozence.

Je jasné, že obranné reakce psa nemůžou být brány jako boj o lepší postavení ve smečce, ale jako zcela konkrétní způsob reakce na danou situaci. Je to specifický projev

komunikace psa při nějaké nevěli. Rodiče dětí se stávají i pro psa jeho rodiči, proto u nich hledá zastání při konfliktech s dětmi. Pro něho jsou to konflikty s členy smečky. Tolerance psů vůči dětem jako sobě rovným je patrná v nízkém věku dětí. Pes je u dětí považován za přítele, herního kolegu, s kterým si čas od času poměřují své síly. Uvědomíme-li si, že pes se ve svém přirozeném prostředí musí drát o své místo na slunci, není to nic špatného. Jen nesmí docházet k přílišným hrubostem a týrání psa ze strany dětí. Je obvyklé, jak uvádí Galajdová, že pes se takzvaně ozve, zavrčí, ožene se, ale není to projev agresivity vůči lidem, je to jen přirozený instinkt, který bychom neměli potírat (Galajdová, 1999, s. 39).

Nastane-li situace, kdy je pes členem rodiny dříve, nežli dítě, vykonává funkci „dítěte“ bezdětnému páru, je na rodičích, aby tuto situaci dobře a správně vyřešili. Pes se nesmí stát něčím obtížným, co jen vyžaduje čas navíc, který nemohou věnovat dítěti. Dítě se může pro psa stát vetřelcem, jenž odvádí páníčka od péče o něj samotného. Vrbová upozorňuje, že je důležité, aby se pes s dítětem seznámil po svém (měl by mít možnost nového člena si v klidu očichat apod.). Rodiče by se měli snažit o spojení příjemných podnětů vztahujících se k psovi a dítěti. V žádném případě nesmí dojít ke zbavení se psa kvůli dítěti. Byl by to pro psa nepochopitelný trest, za něco co nikdy neudělal a mohlo by se stát, že by už nikdy nemohl lidem věřit (Vrbová, in Müller, 2005, s. 289).

Je-li zvíře zdravo, nemůže ohrozit člověka na jeho zdraví. Nemocí přenosných ze psa na člověka je mnohem méně, než nemocí přenosných z člověka na člověka. Za hypotetickou otázku můžeme brát i to, že psí chlupy jsou příčinou mnoha alergií. Je to pomocný faktor, ale ne její spouštěč. Většinou se totiž stává, že alergeny způsobující alergie, jako je například prach a pyl, jsou na psí srst nachytány během vycházky venku, proto je dobré psa po návratu z vycházky utřít vlhkým hadříkem nebo jej vyčesat. V některých případech je dobré pořídit si plemeno bez srsti, jako jsou naháci. Navíc bychom si měli uvědomit, v jakém prostředí s negativními vlivy žijeme, mnohdy mluvíme o psu jako spouštěči alergie, ale skutečnost, že se v rodině kouří, je pomíjena. Dále je nutné připustit, že mnozí majitelé se chovají nezodpovědně a přirozenými projevy psa obtěžují okolí. Např. venčením psa na nevhodných místech, zejména v dětských herních areálech, na veřejných prostranstvích nebo místech určených k relaxaci

a odpočinku apod. Pokud se s takovými projevy bezohlednosti setkáme, musíme z nich vinit majitele.

4 ZÁTĚŽOVÉ ASPEKTY SOUŽITÍ DÍTĚTE SE PSEM

Je-li člověk vlastníkem psa, a nejen psa, jakéhokoliv domácího zvířete, musí se připravit i na nevyhnutelný fakt, že se jednou bude muset se svým mazlíčkem rozloučit. Pro někoho může ztráta znamenat velký stresující zážitek. Je jasné, že ztráta člověka zasáhne jen v případě, že pro něho bylo zvíře plnohodnotným partnerem a společníkem. Pokud bylo pro člověka pouze jednou z mnoha aktivit a zájmů, je jasné, že daná situace nebude mít takové stresující aspekty (Fulierová, 2003, s. 43).

Pro mnoho rodičů se pes stává dobrou „učební pomůckou“ při vysvětlování a seznamování dětí s problematikou zrození a smrti. Je velmi pravděpodobné, že děti smrt svého domácího zvířete zažijí, a je na rodičích jak jim tuto situaci vysvětlí a jak se v takové situaci zachovají. Neboť tato bolestná zkušenost jim ukáže, jak se později vyrovnávat s podobnými situacemi ve vlastním životě. Rodiče dítěti musejí ukázat, že mít pocit smutku, zklamání a prázdnoty je normální a není to nic, za co by se mělo stydět. Na druhé straně je zde okamžik zrození. Příchod nového přírůstku na svět, se pro mnoho dětí stává vzrušujícím aktem, jenž dává rodičům možnost a příležitost dítěti vysvětlit jak život začíná a může tvořit základ sexuální výchovy dítěte.

Čím více byl pes součástí běžného života a čím byl užší vztah dítěte se zvířetem, tím větší bude pocit náhlé citové ztráty. I přesto, že vnímání smrti zvířete je u lidí individuální, je jasné, že dítě najednou přichází o citovou podporu, respekt a lásku, kterou mu zvíře projevovalo. Na rozdíl od přátelství mezi lidmi pes nikdy nezmění názor na svého pána v důsledku ztráty zaměstnání, finančních problémů, nemoci a podobně. Vztah mezi psem a člověkem je stále stejný, neměnný (Fulierová, 2003, s. 44).

Ve většině případů se pes stává nedílnou součástí života rodiny, proto se stává, že lidé ztrátu psa přirovnávají ke ztrátě velmi blízkého člověka. Reakce na úmrtí mohou být projevovány nechutenstvím, nespavostí, nesoustředěností, sociální otažitostí, plačtivostí, zhoršením tělesného zdraví a podobně. Reakce silnějšího charakteru, než je běžný smutek, se nazývá truchlení a může být podobná ztrátě velmi blízké bytosti (Vrbová, in Müller, 2005, s. 289). Za příčinu takto silné reakce se dá považovat fakt silné citové upjatosti na zvíře nebo skutečnost, že zvíře bylo pomocníkem při zvládnání a odolávání vnějšímu stresu.

Je velmi zajímavé, že truchlení při ztrátě milované lidské bytosti je společensky přijímanou věcí a má i svá určitá pravidla, ale při ztrátě psa toto neplatí, a to ať už pro člověka znamenal cokoliv. Galandova uvádí, že společnost příliš netoleruje smutek a truchlení ze ztráty zvířete. Neexistují předem dohodnuté rituály jak dostatečně uctít památku svého psa, a proto se majitelé, kteří svou ztrátu dají najevo, cítí společností neporozumění. Mnozí lidé se cítí rozpačitě a nepříjemně v situacích, kdy by měli projevit své city, které chovali ke svému psu. Tento nevyjádřený a nepochopený smutek u nich může prohlubovat emoční zátěž (Galajdová, 1999, s. 128).

Někteří majitelé si význam psa pro svůj život mnohdy ani plně neuvědomují, a proto při ztrátě zvířete mohou být překvapeni silou svého zármutku a pocitu náhlé prázdnoty po někom blízkém. Je důležité mít nablízku osoby, o které se můžeme opřít a s kterými můžeme svůj smutek sdílet.

Mnoho rodin si pořizuje psa jako kamaráda pro své děti, a právě pro děti se smrt jejich psího kamaráda stává jednou z prvních zkušeností se smrtí. Jedním z častých důvodů, proč si lidé pořizují do rodin psa, je pomoc při výchově dětí k zodpovědnému chování a jednání, k úctě k něčemu živému, k názornému poučení o zrození a smrti. I přesto se rodiče snaží dětem mylně a klamně vysvětlovat náhlou nepřítomnost psa v rodině. Dítě má právo na pravdivé a věku přiměřené vysvětlení smrti zvířecího kamaráda. Děti v předškolním věku jsou si vědomy, že smrt je něco nevyhnutelného, nezvratného a konečného, ale děti mladší si mohou mylně myslet, že smrt zaviniily samy svým nevhodným chováním a jednáním. Tyto pocity a sebeobviňování jsou základem pro nepřiměřené chování při vzpomínce na smrt. Rodiče proto musejí dítěti citlivě, s ohledem na jeho věk, vysvětlit, že smrt nebyla ničím vinou a že je to přirozený koloběh života.

Dítěti by měl být dán čas a prostor na rozloučení se s milovaným kamarádem, vyhneme se tak šoku, který by dítě mohlo zažít po návratu domů, kdyby jeho kamarád nenávratně zmizel. Je jasné, že by každý majitel psa velmi přivítal nějaký návod či poučení jak se v takovýchto situacích chovat. Jak moc projevovat svůj smutek, jak se poprat s tím, že už tu chlupatý kamarád není. Vrbová upozorňuje, že žádná dokonalá rada neexistuje, je to pouze na tom daném člověku, na jeho zázemí, rodině a přátelích. Každý se s touto situací musí poprat sám, ostatní mu mohou pouze tyto chvíle smutku pomoci překlenout (Vrbová, in Müller, 2005, s. 291).

Mezi samozřejmé věci při ztrátě psa patří i snaha o změnu myšlení a nahlížení na věc. Zatímco je běžné zaobírat se smrtí zvířete, daleko více by pomohl pozitivní náhled na věc. A to takový, že si budeme připomínat ty krásné, milé a humorné zážitky, které jsme se svým psem zažili. V těchto chvílích si lidé říkají, zda by pro ně nebylo lepší, kdyby zvíře byli nikdy nevlastnili, a to převážně kvůli pocitům spojeným se ztrátou zvířete. Pomocí jim může být právě změna úhlu pohledu, kdy se pro ně tato situace stane velmi pozitivní, posilující a obohacující zkušeností.

K další zlomové události patří doba, zda a kdy si pořídit či nepořídit nového zvířecího společníka. Tento problém je velmi individuální, neboť někteří majitelé cítí, že by o nového psa ještě nemohli pečovat a starat se o něj. Naopak, někteří si nedovedou život bez psa představit, a tak si jej kupují téměř vzápětí po úmrtí předchozího. Ve většině případů si lidé dříve či později nového společníka stejně opatří. Majitelé psů považují vlastnictví za určitý životní styl a způsob života, a proto je pro ně další zvířecí společník téměř nevyhnutelnou reakcí na ztrátu předchozího zvířete. Ze začátku se v dítěti po příchodu nového psa do rodiny mísí pocity smutku a radosti, a to při vzpomínkách na předchozího psa, ale postupem času převáží potěšení z nového člena rodiny. Za důležité považují uvědomit si, že nový pes je také novou, jedinečnou, neopakovatelnou a nesrovnatelnou bytostí, ke které se přistupuje s ohledem na jeho možnosti a schopnosti. Proto by dítě mělo být vedeno tak, aby nesrovnávalo nového psa s předchozím, což je dobrým předpokladem překlenutí smutného období a vyrovnání se se ztrátou.

5 VYUŽITÍ PSA PŘI PRÁCI S DĚTSKÝMI KLIENTY

5.1 Psychoterapie za pomoci zvířat (PFP)

Známí psychoanalytici jako je Sigmund Freud a Harry Stack Sullivan měli vždy při terapeutických sezeních s pacienty ve své přítomnosti psy. Není však prokázáno, jakou roli při terapeutických sezeních hráli, a zda měla jejich přítomnost nějaký pozitivní vliv na pacienta, ale Boris M. Levinson udává, že 33 % klinických psychologů ze Spojených států používá zvířata, nejen psů, jako pomocných terapeutů. Avšak psi jsou jedni z nejoblíbenějších (Kalinová, Mojžíšová in Velemínský, 2007, s. 62).

Začlenění psa do procesu terapie neboli terapie pomocí zvířat (PFP), se však nemá stát novou formou terapie jako takové, ale podpůrným prvkem. Tato terapie je pomocnou cestou k uvedení pacienta do reality všedního dne, posiluje pacientovo sebeocenění a jistotu, pomáhá mu uvědomit si limity vlastního chování a vzájemné zákonitosti působení ve vztahu k jiným - akce a reakce.

Pes se stává oblíbeným v terapii pro svou schopnost dávat najevo kladné emoce, hmatový kontakt v jakékoli situaci a důvěřivost k lidem. Psí neverbální komunikace napomáhá pacientům předcházet a vyrovnávat se s předsudky a negativními signály od lidí. Psi se stávají pro pacienta objektem potřeb, přání a fantazie, díky tomu se stávají partnery pro otevřené a čestné jednání bez vedlejších negativních motivů. Problémy, které se objevují v komunikaci s lidmi, jsou takto minimalizovány až eliminovány. Proto jsou psi začleňováni do terapie určené ke zvýšení a zlepšení komunikačních dovedností a k resocializaci.

Výběr terapeutického zvířete podléhá povaze duševní obtíže a dílčím okolnostem pacientova onemocnění. Odvíjí se také od zázemí a možností samotného terapeuta. Pes jako druh je velmi rozmanitý, nabízí velkou škálu a to jak po stránce velikostí, vzorců chování a jednání. Lze říci, že všeobecně jsou za vhodná plemena považováni labradoři a retrievři. Tato plemena jsou skutečně jako jedni z mála velmi dobrými společníky pro nevidomé, sluchově postižené a jinak znevýhodněné. Ke canisterapii lze použít i jiná plemena, při rozhodování o zařazení do výcviku jsou prioritní jejich konkrétní vlastnosti. Z osobní zkušenosti mohu říci, že v našem canisterapeutickém týmu projektu Nejen lidé pomáhají, byl např. německý ovčák, bostonský teriér, francouzský buldoček, border kolie a samojed.

U psychických onemocnění pes napomáhá ke zlepšení komunikace mezi pacienty a ošetřujícím personálem. Pes se stává objektem péče a odvrací pozornost od pacientových psychických potíží a dochází ke snižování pasivity, apatie a otupění. Dále je velkým pomocníkem při léčbě drogových závislostí.

Při terapeutické práci za pomoci psů se pacienti většinou zaktivizují již po prvním kontaktu se psem, opět začnou komunikovat s druhými lidmi a vyžadují kontakt nejen se psy, ale i lidmi. Tato terapie se využívá v případech, kdy selžou všechny jiné, tj. u pacientů introvertních, odmítajících kontakt s kýmkoliv a také u neslyšících pacientů.

Využití této terapie je vhodné nejen v již zmiňovaných případech, ale i u pacientů s hyperaktivním až agresivním chováním. Jejich energičnost se dá využít konstruktivně a to v možnosti sportovního vyžití. Tímto se potvrzuje, že výběr plemene je velmi zásadní. Toto vše je doloženo ve studii manželů Corsonových, kteří se touto problematikou zabývali velmi podrobně.

5.1.1 Terapie za pomoci psů a dětských klientů

Jak již bylo řečeno, na možnosti úspěšně využívat zvířete v psychoterapii upozornil svým výzkumem v 70. letech 20. století Boris M. Levinson. Doporučuje tento druh terapie převážně u klientů se smyslovými problémy a poruchami, dále s poruchami chování, prožívání a také problémy, které mají kořeny v nedostatečném emocionálním pocitu bezpečí v raném vývoji dítěte.

Děti začnou o psa projevovat zájem velmi brzy, pes dokáže jejich city opěťovat, a to se stává podstatným rysem terapie. Vztah dítěte psa přináší do terapie cennou emocionální podporu, zvyšuje dětskou důvěru nejen v sebe sama. Další podporou je zde terapeut, který celý terapeutický proces usměrňuje a řídí.

5.1.2 Průběh psychoterapie

Klient musí se setkáváním se psem souhlasit. „Základem je, aby kontakt psa s klientem byl pro všechny strany radostnou záležitostí, přínosem a zdrojem uspokojení“ (Kalinová, Mojžíšová in Veleminský, 2007, s. 36).

Ve chvíli kdy je dítě poprvé přivedeno do ordinace, seznámí se nejen s terapeutem, ale i se psem. Samotný proces můžeme rozdělit do dvou fází (Galajdová, 1999, s. 75):

- fáze první spočívá ve spontánní hře dítěte se psem,

- fáze druhá je interakcí mezi dítětem a psem pod vedením terapeuta, později se terapeut snaží o přesměrování zájmu dítěte na řízenou hru se psem, která je více a více upozaděována a přechází v komunikaci s terapeutem.

Tento způsob terapie pravděpodobně v dítěti navodí určitý postup, který bude pro dítě použitelný i v běžném životě při navazování nových vztahů. Z těchto důvodů Levinson považuje psy, a nejen ty, za součást lidského společenského života.

V jiných terapeutických metodách probíhá terapie přímo v domově dítěte. Účastní se ho celá rodina, návštěvě předchází důkladná příprava. Kontakt dítěte a psa je na dobrovolné a nenucené úrovni.

Spektrum využití terapeutického působení psů v psychiatrii a psychoterapii je velmi široké, např. při léčbě neurotických symptomů, autistických symptomů, komunikačních konfliktů a nedostatečného emocionálního prožívání, drogových závislostí. Také je využíváno jako pomocná léčba u týraných a zneužívaných dětí.

Začleňování zvířat do terapie týraných a zneužívaných dětí je velmi prospěšné. Konkrétní přístup závisí na mnoha faktorech, jako je výše emocionálního poškození či překročení pomyslné morální a mravní hranice. Je nutno posoudit, zda je dítě schopno se zvířetem soucítit nebo je lhostejné k jeho osudu, a samo zvíře aktivně týrá. Zvíře je v této terapii součástí terapeutického sezení a součástí zázemí terapeuta.

V dětské terapii lze kromě psů využít i jiná domácí zvířata, hojně využívané jsou kočky, králíci, morčata.

5.2 Canisterapie

5.2.1 Vývoj canisterapie¹

O počátcích soužití člověka a psa víme jen velice málo, přestože pes jako jeho průvodce byl znám už v dávné historii. Vztah člověka a psa se táhne staletími a nikdo už se nepodiví nad určitým partnerstvím, které se mezi nimi vytvořilo. Pes sloužil člověku jako pomocník a zejména přítel a společník po tisíce let. Vyskytuje se v náboženství mnoha kultur, v bájích a legendách. Léčivá síla byla spojována s náboženskými představami a rituály. Pro člověka je pes symbolem mnoha dobrých vlastností, zejména

---

¹ Subkapitola zpracována na základě Galajdová (1995, s. 26-27)

věrnosti a oddanosti, neschopen lidských špatností. Vždyť každý zná rčení, že nejlepším přítelem člověka je právě pes.

Pes je pro člověka symbolem mnoha dobrých vlastností, zejména věrnosti a oddanosti. Je považován za citlivého, upřímného tvora neschopného lidských špatností. To jistě přispívá k jeho oblibě a úspěchům v terapii zvané „Canisterapie“ (Hessler-Keyová M., 2002, s. 123).

Canisterapie jako součást zooterapie má velmi starou historii. Jak zmiňuje Nerandžič (2006, s. 31): „Vyvinula se na podkladě zkušeností prověřených staletími.“

Podle Galajdové (1999, s. 25) pochází první záznam využití zvířat jako doplňkové terapie z 9. stol. z belgického Gheelu. Předpokládalo se, že stav pacientů s mentálním postižením pozitivně ovlivní vzájemně a svobodně se vytvářející citové vazby člověka a zvířete.

Další záznam pochází až z konce 18. stol. V roce 1792 byla v Anglii v Yorkshiru založena klinika York Retreat s cílem pečovat o duševně nemocné. Nepoužívaly se však dosavadní „léčebné“ postupy podobné vězeňským, jak bylo v té době obvyklé, ale způsoby co nejvíce aktivizující. Součástí programu byla také péče o zvířata, zejména králíky a drůbež, s cílem naučit pacienty zodpovědnosti péče o tvory, kteří jsou na nich závislí.

V roce 1867 zahájil svou činnost Bethel v Bielefeldu v Německu. Tento domov pro lidi s epilepsií je dnes rozsáhlým centrem pečující o lidi s nejrůznějším postižením. Zvířata, zejména psi, kočky, ptáci a koně, se zde od počátku stala jeho samozřejmou součástí.

První použití zvířat v nemocnicích v USA se podle dochovaných zpráv odehrálo v roce 1919 v nemocnici St. Elizabeth ve městě Washington. Zasloužil se o něj Franklin K. Lane, který zde psy použil jako rozptýlení pro pacienty, válečné oběti. Další záznam pochází ze 40. let z New Yorku. V sanatoriu pro letce zraněné za 2. světové války zvířata pomáhala udržovat mysl rekonvalescentů v aktivitě a odváděla jejich pozornost od válečných událostí a vlastních zranění. V roce 1966 bylo v centrálním Norsku založeno rehabilitační centrum pro zdravotně postižené – Beitostolen, které začalo využívat psy a koně jako nedílnou součást terapií (Galajdová, 1999, s. 26).

Již od 2. světové války bylo vynakládáno nemalé úsilí o začlenění zvířat do klinické psychologie. Průlom se podařil v roce 1969, kdy americký dětský psycholog Boris Levinson z univerzity v Yeshivě vlastně náhodou objevil, že zvířecí společník může být velmi cenným spoluterapeutem emocionálně narušených dětí. Při výzkumech, které v 70. letech prováděl, si ověřil, že zvířata fungují jako přechodné objekty, kdy si dítě nejprve vytvoří vztah ke zvířeti a přes něj poté i k terapeutovi a dalším lidem. Zformuloval hypotézu, podle níž zvířata nepředstavují způsob vyléčení, ale působí jako sociální katalyzátor, který zahajuje a podněcuje společenský kontakt.

Na Levinsonovu práci navázali Sam a Elizabeth Corsonovi, odborníci v psychologii a neurofyzilogii, spolu se svými spolupracovníky ze State Univerzity v Ohio, systematicky studovali možnosti a limity terapie pomocí zvířat a dosáhli značných úspěchů (Galajdová, 1999, s. 27).

Od tohoto období se datuje systematický rozvoj této metody, k němuž přispívá její objektivní hodnocení a univerzitní výzkumy. Jednotlivci se začali spojovat ve sdružení a společnosti. Dochází ke vzájemné spolupráci a výměně informací.

Jedna z významných organizací, Delta Society, vznikla v USA v r. 1977. Měla za cíl usměrňovat vznikající aktivity v oblasti terapie za pomoci zvířat. Vytvořila standardy, systém hodnocení programů a akreditace. Svoji činnost postavila na terapeutickém využití psů a koček. Dobrovolníci se svými zvířaty navštěvují klienty v různých zařízeních.

Pro spolupráci na mezinárodní úrovni vznikla v roce 1990 mezinárodní asociace IAHAIO (International Association of Human – Animal Interaction Organisations). Sdružuje jednotlivé národní organizace pracující v oblasti výzkumu i praktické aplikace terapeutických programů se zvířaty, koordinuje jejich aktivity, usnadňuje výměnu nejnovějších poznatků a zkušeností mezi nimi, vypracovává mezinárodní standardy, zlepšuje informovanost laické i odborné veřejnosti o dané problematice a udílí ceny jednotlivcům i institucím za zvláštní přínos oboru (Vrbová, in Müller, 2005, s. 291).

Pravidelně jednou za tři roky také pořádá mezinárodní konference. První tohoto druhu se konala v roce 1977 v Londýně, osmá v pořadí v září 1998 v Praze, poslední dvanáctá v červenci minulého roku v švédském Stockholmu.

Velkým přínosem pro rozvoj canisterapie u nás byla účast zástupců ČR na 7. mezinárodní konferenci IAHAIO v Ženevě v roce 1995. Právě na této konferenci byla vyslovena definice oficiálního statutu zvířat začleněných do léčebných programů a speciálně vycvičených pro servisní službu handicapovaným osobám (Nerandžič, 2006, s. 25).

5.2.2 Canisterapie v České republice

Canisterapie se začala v České republice rozvíjet až po roce 1989 současně se speciální pedagogikou, alternativními terapeutickými metodami a pomalu se měnícím myšlením společnosti. V této době k nám začaly pronikat odborné materiály a odborná zahraniční literatura. V roce 1995 se Česká republika stala členem IAHAIO, prostřednictvím asociace AOVZ (Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům), jejímž předsedou byl profesor PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. Veřejnost a média byla s terapií seznámena v roce 1998, kdy se v Praze konala 8. Světová konference IAHAIO, svou práci zde prezentovaly MUDr. Lenka Galajdová a PhDr. Jiřina Lacinová. Terapeutický přínos různých zvířat využíval v té době rovněž primář MUDr. Zdeněk Bašný v Psychiatrické léčebně v Bohnicích.

Jednou z prvních organizací u nás, využívající canisterapii, bylo brněnské sdružení Filia. Vytvořilo první českou metodiku léčebných kontaktů handicapovaných dětí se saňovými psy a také představilo první test terapeutických psů podle kanadského vzoru.

V roce 1996 založila MUDr. Lenka Galajdová dnes už neexistující Canisterapeutickou společnost Praha a snažila se prosazovat „Programy psích návštěv“. Velkým přínosem bylo vydání odborné publikace o canisterapii v roce 1999 od MUDr. Lenky Galajdové.

Programy psích návštěv jsou v ČR nejrozšířenější a nejoblíbenější formou canisterapie. V současné době existují organizace s lokální i celostátní působností, provozující právě psí návštěvy. Nejznámějšími jsou:

- Aura Vaniš o. s.,
- Canisterapeutické sdružení Jižní Morava,
- Canisterapeutický svaz CANTES,
- ELVA – HELP,

- Fitmin,
- Helpes – Centrum výcviku psů pro postižené o.s.,
- Počítáte s námi?,
- Podané ruce – Společnost pro canisterapii a osobní asistenci,
- Pomocné tlapky o. p. s.,
- Psi pro život,
- SAOP – Sdružení pro aktivní odpočinek a integraci postižených,
- Sdružení Filia,
- Sdružení Piafa ve Vyškově,
- Senior canisterapie,
- Výcvikové a canisterapeutické sdružení HAFÍK.

Cílem všech organizací zabývajících se canisterapií je za pomoci psů přispívat k léčbě dětí i dospělých v oblasti fyzické, psychické, sociální a rehabilitační. Mimo to můžeme v jejich nabídce nalézt pořádání přednášek na téma canisterapie pro laickou i odbornou veřejnost, semináře, víkendové pobyty a tábory s canisterapií. Podávají také informace novým zájemcům, pomáhají při výběru vhodných psů, pořádají zkoušky psovodů a psů pro canisterapeutickou činnost, připravují a školí canisterapeuty. Členové sdružení uskutečňují se svými psy návštěvy v ústavech, školách, domovech důchodců, v rodinách s handicapovanými dětmi i dospělými a u starých osamělých lidí. Účastní se také různých akcí pro zdravé i handicapované občany.

V roce 2003 byla vytvořena CTA (Canisterapeutická asociace), která usiluje o status organizačního a odborného garanta jakékoliv canisterapeutické činnosti. Její členové se snaží o to, aby se dosáhlo jednotného a kvalifikovaného testovacího řádu pro canisterapeutické psy tak, aby složené zkoušky byly srovnatelné a odborně zaštitěné.

V Brně se ve dnech 25. – 27. 6. 2004 konal Mezinárodní seminář o zooterapii, jehož hlavním tématem bylo vytvoření metodiky pro canisterapii. Použity byly podklady americké neziskové organizace Delta Society, přesto však můžeme mluvit o „vlastní a specificky české škole canisterapie“ (Nerandžič, 2006, s. 32).

5.2.3 Charakteristika canisterapie

Canisterapie je součástí zooterapie, která k terapeutickým metodám využívá kontaktu člověka a vybraných druhů zvířat. Opírá se o poznatky, podložené mnohými výzkumy i každodenními zkušenostmi, že nejspolehlivějším a často jediným přítelem člověka v osamocení a nemoci je zvíře (Pipeková, 2001, s. 135).

Výzkumy dokazují prospěšnost soužití člověka se zvířetem, které ovlivňuje lidské chování, individuální rozvoj jednotlivce i kvalitu jeho života (Vojtěchovský, 1999, s. 38). Zvířata mohou zlepšit fyzický a psychický stav kladným působením na emocionální i sociální stránku jedince. Nezáleží přitom na živočišném druhu ani exteriéru zvířete, ale na emocích, které dokáže u člověka vyvolat.

Galajdová (1999, s. 24 - 25) definuje canisterapii následujícím způsobem: „Canisterapie je označení způsobu terapie, který využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví je myšlen přesně podle definice WHO (Světové zdravotnické organizace) jako stav psychické, fyzické a sociální pohody. Canisterapie klade důraz především na řešení problémů psychologických, citových a sociálně-integračních. Uplatňuje se zejména jako pomocná (podpůrná) psychoterapeutická metoda při řešení situací, kdy jiné metody selhávají, nebo je nelze použít.“

Některé z dalších definic:

- „Canisterapie (canistherapy) – využívání psů k léčebným účelům, zatím nepřesně vymezena, lze ji dělit na:
  - a) živelnou – lidem úzkostným, nejistým, osamělým je pes doporučován jako společník a oddaný přítel, tento vztah ovšem může být i kontraproduktivní, protože může provokovat a posilovat tendence člověka k přílišnému drezúrování až k agresii a týrání psa,
  - b) řízenou – odborník na tento druh terapie buď vhodného psa opatří a do vztahu mezi pacientem a psem vstupuje, alespoň na určitou dobu, nebo vycvičeného psa využívá při návštěvách nemocných“ (Hartl, Hartlová 2000, s. 84).
- „Canisterapie je nová forma psychoterapie, při níž dochází k působení psa na člověka. Je důležitá pro rozvoj neverbální komunikace, zlepšuje možnosti empatie, odbourává strach, agresivitu, rozvíjí jemnou i hrubou motoriku, koordinaci pohybu. Využívá se u dětí se smyslovým, tělesným i mentálním

postižením, u epileptiků a dětí s psychickými problémy“ (Valenta, et al. 2003, s. 193).

Canisterapie tedy využívá přirozeného kontaktu člověka se psem za léčebným účelem. Klade důraz na řešení problémů psychologických, citových a sociálně integračních, zahrnuje složku motivace k rehabilitaci a povzbuzení imunity prostřednictvím psychiky (Paceltová, 2010). Canisterapie je nenásilnou formou rehabilitace a získává nezastupitelné místo mezi metodami psychoterapie a socioterapie.

Člověk pomocí přírody pomáhá svému uzdravování, zlepšuje vlastní tělesný a duševní stav a kontakt s lidmi. Dosud však není jednoznačně zodpovězena otázka, zda je canisterapie podpůrnou léčbou, anebo je to nový terapeutický postup (Nerandžič, 2006, s. 52).

Název canisterapie pochází z lat. Canis – pes a z řec. therapia – léčba, léčení. V roce 1993 ho vytvořila PhDr. Jiřina Lacinová. Použila ho pro název programu, který sdružení FILIA se svým spřežením aljašských malamutů začalo realizovat v Brně. Název se u nás všeobecně vžil, avšak v cizí literatuře tento pojem nenajdeme. Anglosaská literatura používá označení „léčení prostřednictvím domácích miláčků“ (Nerandžič, 2006, s. 15).

S tímto druhem terapie se většina lidí setkává dennodenně, i když jim je tento pojem mnohdy neznámý. Jedná se o chov psa v běžných domácnostech, kde je často brán jako člen rodiny, zprostředkovává vzájemnou interakci a může být katalyzátorem stresu. V tomto případě hovoříme o canisterapii v širším slova smyslu. Zatímco canisterapie v užším slova smyslu je realizována na odborném základě, jedná se o vzájemný vztah mezi klientem a psem a terapeutem, celkový rozvoj, aktivaci a stimulaci klienta (Vrbová, in Müller, 2005, s. 293).

Setkáme se také s anglickými názvy canine therapy, dog therapy nebo častěji s názvy pro zooterapii obecně – pet therapy, animal therapy, pet-facilitated psychotherapy, four-footed therapy, co therapy with an animal apod.

5.2.4 Druhy canisterapie

V 80. letech minulého století se začaly v zahraničí rozlišovat dvě základní metody. Byly nazvány AAA (Animal Assisted Activities) a AAT (Animal Assisted Therapy). Dříve používané termíny pet therapy (terapie domácími zvířaty) a pet-facilitated

psychotherapy (psychoterapie usnadněná domácími zvířaty) byly opuštěny, protože navozovaly představu, že může být k terapii použito jakékoli domácí zvíře (Galajdová, 1999, s. 27). Profesionalizací canisterapie došlo ke vzniku specifických odvětví canisterapie, a to podle způsobu práce s klientem a podle jejího využití.

V současnosti hovoříme zejména o následujících oblastech:

AAA (z anglického Animal Assited Activities)

Jedná se o aktivity za pomoci psů, dále také nazývané společenská činnost - tj. návštěvy "pro potěšení a radost".

AAT (Animal Assisted Therapy)

Terapie prováděná za pomoci zvířat, psů, nebo také terapeutická činnost. Tato činnost se stává podpůrnou rehabilitační metodou zaměřující se a podílející se na léčbě určitého typu zdravotních obtíží a poskytnutí úlevy klientům, jež se ocitli v nepříjemné životní a sociální situaci.

AAE (Animal Assisted Education)

Vzdělávání za pomoci psů, se snaží využívat pedagogové ve školách a v jiných dalších vzdělávacích zařízeních. Tato vzdělávání se odehrávají na úrovni obecně osvětové a preventivní, což jsou například besedy s žáky, či cíleně jako prostředek při vzdělávání žáků s nějakým zdravotním postižením či s poruchami učení.

AACR (Animal Assisted crisis response)

Jedná se o krizovou intervenci za pomoci zvířat, kdy kontakt zvířete a člověka v krizové situaci nebo prostředí působí na odbourání stresu a napomáhá k celkovému zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta.

Všechny druhy canisterapie jsou velmi přínosné a není neobvyklé, že se canisterapeut a jeho pes mohou pro klienta stát jedinou "návštěvou z venku", a tak mohou do určité míry suplovat roli rodinných příslušníků. Kromě pozitivních psychických účinků, které známe ze společenské formy canisterapie (AAA), lze canisterapii využít jako podporu léčby.

5.2.5 Aktivity za pomoci psů - AAA

5.2.5.1 Pasivní AAA

Pasivní je zde role zvířat. Klient se o ně nestará, přesto přinášejí pozitivní efekt již pouhou svou přítomností. Nejjednodušší formou je umístění zvířete (např. akvária nebo klece s ptáčky) do místnosti. Už jen jejich přítomnost a pozorování přináší uklidnění a potěšení, odvádějí pozornost od nepříjemností a zpříjemňují pracovní prostředí personálu. Výborným motivačním a odpočinkovým prvkem může být i zřízení venkovních krmítek pro ptáčky. Některá zahraniční zařízení připojují ke krmítkům mikrofony, aby tak ležícím pacientům zprostředkovali zpěv ptáků venku. Tento druh programu je vítaný a užitečný zejména v hospicích a u klientů s Alzheimerovou chorobou, kde chybějí náměty ke konverzaci s rodinou.

5.2.5.2 Interaktivní AAA

- **Rezidentní typ**

Zvíře je v instituci přítomno stále, pečují o něj klienti nebo personál. Tento typ vyžaduje pečlivou přípravu a zvážení možností zařízení vzhledem k potřebám zvířete. Musí být zajištěna správná péče, vhodná strava, pohybový režim, klid na odpočinek a spánek, nestresující prostředí apod. Psi jsou pro tento typ nevhodní, vyžadují pravidelný pohyb, přiměřený výcvik jednoho majitele – vůdce smečky. Daleko úspěšnější jsou zde kočky, králíci a jiní malí savci, i zde však musí být jedna nebo několik málo osob zodpovědných za péči o zvíře a dohled nad prováděným programem.

- **Návštěvní typ**

Návštěvní programy pečlivě vybraných, povahově otestovaných a zdravých zvířat (psů, koček, králíků, morčat). Odehrávají se vždy na stejném místě ve stejný čas po omezenou dobu, obvykle jednou týdně jednu hodinu. Tyto programy mají pouze omezené možnosti, ale mnohdy jsou vhodnější a personálem vítanější, a to z důvodů náročné ošetrovatelské péče, vysokého obrátu pacientů, nemožnosti se o zvíře dostatečně starat.

Programy se zvířaty mohou zahrnovat složku individuální terapie, ale většinou se jedná o volnější přístup, kdy zvířata zpříjemňují život v instituci oběma stranám. AAA vyžaduje ve srovnání s AAT minimální dokumentaci a menší zapojení personálu, i když

i zde zvířata začleněná do programu musí splňovat specifická kritéria povahová a zdravotní.

5.2.6 Terapie prováděná na pomoci zvířat – AAT a dětské klienti

Je dokázáno, že canisterapie má výborné využití u tělesně postižených dětí. Nejčastěji je to postižení dětskou mozkovou obrnou, lehkou mozkovou dysfunkcí, svalovou dystrofií, epilepsií, autismem, pro klienty v rehabilitaci, ale i jinak nemocné. Terapie za pomoci psů by měla být vedena pod dozorem odborníka nebo samotným odborníkem, který po celou dobu zodpovídá za klienta. Důležité je si uvědomit charakter činnosti a prostředí, ve kterém je činnost provozována a poskytována, buďto je využíván pes odborníka nebo spolupracuje s další osobou - canisasistentem.

Pro mentálně postižené děti se pes stává zdrojem podnětů, které u nich zlepšují vnímání a pozornost. Pes je živým tvorem, který se oproti hračce hýbe, reaguje na podněty, jako jsou doteky a hlas. Je jiným živočišným druhem než člověk, a tak se stává zajímavým pro zkoumání a objevování něčeho nového. O psa lze pečovat, starat se o něj a napomáhá nácvikem upevňovat sebeobslužné činnosti (česání, krmení, čištění uší...). Díky praktickým úkonům, jako je například hod míčku psovi, podání odměny, hlazení, se dítě rozvíjí i po stránce motorické. Dále se těmito úkony dítě motivuje ke hře a pohybu vůbec. Pes je společníkem a partnerem při všech aktivitách dne. Za hlavní přínos psa pro mentálně postižené je fakt atraktivity a námětu pro navození komunikace s okolím.

Je nutné si však uvědomit, že pes nedokáže vyřešit všechny problémy a obzvláště ty výchovné, pouze dokáže přispět značnou měrou k jejich řešení a zvládnutí. Důležitou součástí je spolupráce rodičů, psychologů, pedagogů, lékařů a canisterapeutů k celkovému správnému přístupu a vedení. Záleží také na individuálním přístupu k mentálně postiženému.

5.2.6.1 AAT u dětí autistických

V léčbě autisticky nemocných se pes stává pozvolným a dlouhodobým prostředníkem mezi světem autisty a světem okolním. Kontakt se zvířetem je jednoznačný a jednoduchý, jim srozumitelný. Pes je svou povahou lidem velmi blízký a dokáže se vcítit do lidských emocí, ale stále si uvědomme, že je to pouze zvíře. Díky těmto vlastnostem je skvělým pomocníkem při komunikaci s autisty, neboť rozlišuje dané situace a napomáhá jejich porozumění. Pes se stává čtenářem myšlenek autisty a tím je

jeho nepostradatelnou součástí. Přispívá k zlepšení sociálních kontaktů a k prolamování bariér mezi autistou a okolím. Tímto vším snižuje pocit nebezpečí a odcizení.

Dalším a neméně důležitým aspektem se stává fakt, že autističtí lidé neradi přijímají jakýkoliv fyzický kontakt. Neradi jej přijímají a při objetí mohou mít pocit, že jsou zajati a nemohou se volně pohybovat (Gilberg, 2003, s. 15). Kdežto pes je pro ně poskytovatelem lásky a něhy, jen ve chvílích, kdy oni sami kontakt chtějí a potřebují. Ze strany psa nejsou do ničeho nuceni, neboť pes se neurazí a zkusí to znovu a znovu, dokud se mu pohlazení nedostane. Díky možnosti kontroly se u autistů snižuje stupeň agrese, nemají pocit, že jsou do něčeho nuceni. Toto vše však platí i pro jiná zvířata nejen pro psy, ale ti jsou nejvíce oblíbeni.

5.2.6.2 AAT u dětí s tělesným postižením

U tělesně postižených klientů se nejčastěji používá metoda polohování se psy. Tato metoda se ve fyzioterapii objevuje již velmi dlouho, a to od 50. let 20. století, kdy americký osteopat Dr. Lawrence Jones spojil ve své hypotéze dva empiricky zjištěné poznatky:

- polohováním těla či jeho části do polohy komfortu dojde k výrazné redukci patologické proprioceptivní aktivity myotatického reflexního oblouku a tím ke zlepšení funkce svalově kloubního systému,
- jako indikátor léčby a monitor její úspěšnosti je používán bolestivý bod (Tender Point) příslušející k hypertonickému svalu. Tender point se může nacházet buď v blízkosti dysfunkčního svalu, či dokonce na opačné straně těla (zvláště u bolesti zad ventrálně).

Laicky řečeno, vychází z principu, že pokud se pacient sám nemůže pohybovat, musíme jím pohybovat my, abychom zabránili vzniku proleženin, uvolnili blokace, procvičili a protáhli svaly a umožnili další rozvoj pohybu. U klientů, jejichž těla jsou v křeči nebo nepohyblivá, není možné cvičit, ale pouze pacienta uložit na určitou dobu do určité polohy (na bok, na záda, zkřížit nohy, natáhnout a podložit paži apod.).

Kvalifikovaný fyzioterapeut ví, jak může klientem manipulovat a jaké cíle tím sleduje. A právě v hlavách fyzioterapeutů se zrodila myšlenka zapojit do polohování psy a položit je vedle klienta tam, kde normálně leží podpůrné polštáře. Role fyzioterapeuta je proto při polohování se psy nezastupitelná (www.pomocnetlapky.cz).

Největší výsledky polohování se psy jsou vidět u tělesně postižených dětí, které trpí svalovými křečemi nebo třesem. Stejného principu bylo ale s úspěchem využito u dětí s nemocemi způsobujícími svalový třes (např. Parkinsonova choroba). U těchto typů pacientů se křeče či třes nedají zastavit existujícími léky a jinými fyzioterapeutickými metodami. Pokud tyto přece jen zabírají, mají negativní vedlejší účinky nebo nízké procento úspěšnosti. Ani polohování se psem není všemocné, ale pokud křeče či třes ustanou alespoň na čas, je to ohromný úspěch a bez vedlejších účinků (Zouharová, 27. 6 - 1. 7. 2003).

Nejdůležitějším důvodem, proč dojde k uvolnění svalstva je patrně teplo. Pes má teplotu o jeden stupeň Celsia vyšší než člověk, což je pro děti, kterým se určitá část těla špatně prokrvuje (např. mají stále studenou jednu polovinu těla), velice přínosné. Tyto děti mají většinou velice citlivou pokožku a na vyhřívací dečky nebo lahve reagují negativně. Teplotu vnímáme každý jinak, podobně jako když dáte malému dítěti napít čaj a ačkoli jste ho předtím zkusili a zdál se vám příjemně teplý, dítě si může stěžovat, že je příliš horký. U psů tento problém odpadá. Přesto neobyčejně vysoká úspěšnost canisterapie v poměru s běžnými typy prohřívání naznačuje, že samotným teplem to není.

Pes, jakožto živá bytost, je v tomto procesu nenahraditelný. Dítě reaguje nejen na jeho teplo, ale také na rytmus jeho dechu a srdce. Všichni víme, že každé relaxační sezení začíná slovy: "Zhluboka se nadýchněte". Rytmus dechu je tedy nástrojem k uvolnění. Na canisterapii je krásné, že ke zklidnění a zpravidelnění dýchání dochází spontánně. Dítě se samo "naladí" podle psa, aniž bychom ho k tomu museli vést (tam, kde je velká komunikační bariéra by to ani nešlo). Zejména jsou-li děti nevidomé, jsou pro ně dalším stimulem dotek srsti, pro ně neobvyklý přirozený psí pach, dotek studeného a mokrého čenichu a naopak teplý, mokrý jazyk psa. V této kombinaci je pes opravdu jedinečný.

Díky všem těmto stimulům má dítě velkou motivaci ke spolupráci. Toho lze využít k podpoře dalšího fyzického či psychického rozvoje. Typické je například, že pacienti s ochrnutou částí těla tuto část nejen "necítí", ale zcela ignorují, jako by nebyla jejich. Zapojením metody "porovnávání" psího těla a lidského ("Kde má pes tlapičky? Kde máš ty nožičky?") se zlepšuje porozumění vlastnímu tělu (Paceltová, 2010).

Psa lze také přiložit podél necitlivé či nepohyblivé části těla tak, aby byl pacient motivován se k němu dostat a pohládit si ho. Přitom si pacient uvědomuje existenci této

části těla a případně s ní je ochoten i cvičit nebo pohybovat dle instrukcí fyzioterapeuta. Odměnou je mu pak dosažení kontaktu se psem (Paceltová, 2010).

Při polohování dochází k fyzickým zlepšením, která jsou viditelná a prokazatelná. Vědeckých studií je zatím nedostatek, ale důkazy jsou změřitelné - pacient natáhne spastickou ruku, narovná se, třes nebo křeč na určitou dobu ustanou atd. Pacientům, jimž křeč v břiše znemožňuje se přirozeným způsobem vyprázdnit (a jsou tedy odkázáni na pravidelné klystýry), se dávají před canisterapií čisté pleny a kontrolují se po skončení - a obvykle bývají plné. Málokdo ze zdravých lidí si dokáže představit, jaké je to pro pacienta v tomto stavu vítězství a pro tým, který o něj pečuje. Možná si dá časem někdo tu práci tyhle výsledky kvantifikovat pro vědecké účely, ale pro každého, kdo má zdravý rozum a měl možnost je vidět, není pochyb o tom, že polohování funguje výborně (Zouharová, 27. 6 - 1. 7. 2003).

5.2.6.3 AAT u dětí se smyslovým postižením

Další oblastí canisterapie je speciální oblast, oblast asistenční canisterapie. Využití terapeutického psa předpokládá jeho speciální výcvik a odbornou přípravu budoucího majitele. Pro soužití psa a dítěte v domácím prostředí pak platí již dříve popsané aspekty umístění psa v rodině s tím, že jsou rozšířeny o další specifika vyplývající z druhu postižení a věku dítěte.

Nevidomé dítě se v každodenním životě setkává s problémy, které nám přijdou nepodstatné, jednoduše řešitelné a bezpředmětné, ale pro nevidomé to jsou problémy, jež řeší velmi těžko, někdy vůbec ne. Mezi zásadními lze uvést (Galajdová, 1999, s. 105):

- špatná orientace v prostoru a závislost vůči okolí,
- informace jsou pro ně omezené a tím může dojít ke zpomalené reakci,
- zvyšování stresu, snížení spontánního jednání a chování,
- obtížná komunikace v důsledku chybějícího očního kontaktu,
- negativní předsudky ze strany okolí,
- problematické navazování mezilidských kontaktů.

Pes se pro nevidomé stává partnerem, který jim umožňuje:

- nezávislejší jednání a chování,
- včasné rozpoznání nebezpečí, rychlejší reakce,

- pocit, že se na někoho mohu spolehnout,
- variabilita pohybu, pohotovější reakce na příchozí informace,
- pes je důvěrníkem a přítelem,
- zlepšuje navazování mezilidských vztahů, lepší přijetí společností.

Nevidomí vědí, že se někdy neobejdou bez cizí pomoci, ale ta je pro některé z nich zdrojem špatných pocitů, domnívají se, že okolí zatěžují a obtěžují. Pes na nevidomé děti, a nejen ty, působí celkově pozitivně. Stává se partnerem, preventivně působí proti osamělosti, zvyšuje sebevědomí, zlepšuje orientaci v neznámém prostoru, naplňuje život.

Vlastnictvím psa může dojít k částečnému zlepšení komunikace s druhými a navázání mezilidských vztahů vůbec. Pes se stává nenuceným tématem k hovoru, dále nevidomému dokáže pomoci svým chováním, s rozpoznáním charakteru druhé osoby a jejími úmysly. Nevidomí jsou si vědomi faktu, že jim pes zrak nevrátí, ale umožní jim žít život plnohodnotněji, lépe jej snášet a přizpůsobit režim i někomu jinému. Oba musí vytvořit dokonalý tým, kde jsou rovnocenní partneři, a dokáží spolu fungovat, ve vztahu je vzájemné porozumění potřeb toho druhého.

Postižení sluchu je společností méně chápanou a tolerovanou formou postižení. Pro sluchově postižené dítě je orientace v běžném životě velmi složitá, neboť zvuky, které neslyší, jsou leckdy zvuky varovnými. V takovémto případě se pro neslyšící dítě pes stává velkým pomocníkem. Psa lze vycvičit tak, aby dokázal svého pána upozornit na zvonící zvonek u dveří, na zvonící budík či telefon, na pískající konvici na sporáku a jiné další zvuky běžného života. Slyšící pes umožňuje neslyšícím dětem spokojenější a šťastnější život.

Ztráta čichu se nemusí jevit jako tak závažné postižení, jako je ztráta sluchu či zraku, ale i přesto je to velmi nepříjemné a omezující. Pes v tomto případě plní funkci praktického pomocníka, společníka a přítele pro běžný život. Stává se psychosociální podporou a také zvyšuje pocit bezpečí. Umí upozornit na únik plynu, kouř či jiné běžné čichové podněty, které se mohou stát postiženému osudné.

Postižení hlasu sice nepatří mezi smyslová postižení, ale dané dítě velmi omezuje a vyčleňuje ze společnosti jiných dětí, izoluje jej a vyřazuje z komunikace s druhými. Výrazná gestikulace a neartikulovaný projev se jeví jako mentální nedostatečnost, tím se dítě stává často terčem posměchu. Pes je pro takové dítě výborným partnerem, neboť

rozumí i beze slov, respektuje je a je mu oddán. Nutí dítě chodit mezi ostatní a nevyhýbat se jim, pomáhá navazovat nová přátelství a nové mezilidské vztahy.

5.2.6.4 Relaxace se psy u dětí

Techniky známé z polohování lze ale úspěšně využít i pro zklidnění dětí fyzicky zdravých. Může se jednat o obyvatele dětských domovů, o děti z diagnostických ústavů, traumatizované děti apod., lze je využít při léčení celé škály psychických poruch, při nichž by dítěti prospěla relaxace. Lze předpokládat, že i děti, které jinak nejeví zájem o relaxační sezení, by měly motivaci, pokud by jim byl společníkem pes.

Ačkoli polohování a relaxace se psy může na fotografii vypadat podobně, u relaxace není nutně přítomen fyzioterapeut, který by dítětem manipuloval. Naopak se očekává, že dítě je schopno se pohodlně usadit samo a pak je pes přiložen podél dítěte. Podle Zouharové lze se zvýšenou opatrností tuto techniku využít i u dětí se sklony k agresivitě, přičemž je nutné dítě postupně navykat. Příležitostí je opravdu mnoho (Zouharová, 27. 6 - 1. 7. 2003).

5.2.7 Vzdělávání za pomoci psů - AAE

Za pozitivní bychom měli brát skutečnost, že se mnoho zemí např. Anglie, Francie, Německo včetně Česka úspěšně pokusilo zařadit do výuky výchovu k zodpovědnému vztahu ke zvířatům, a to i jak správně o zvířata pečovat a jak je chovat. K těmto účelům se převážně využívají menší hlodavci, ptáci, ale i kočky a psi.

V České republice pedagogové spolupracují s dobrovolnými organizacemi zabývajícími se touto problematikou, jsou to různá přírodovědná centra, chovatelské kluby, dobrovolná sdružení, farmy, ale i jednotlivci. Touto formou je dětem zprostředkována možnost kvalitního využití volného času a jsou motivovány k dalšímu studiu a rozvíjení kladných morálních a volných vlastností. Do povědomí dětí se zvířata mohou dostat nejen v těchto speciálních kroužcích a přírodovědě, ale i v běžně vyučované matematice, češtině, tělocviku a jině. V matematice se již jako malé mohou učit počítat počty zvířat a jako starší školáci například rychlost pohybu daného zvířete. Je časté, že lidé, kteří měli možnost v mládí chovat zvíře, se v pozdějším věku věnovali více otázkám týkajícím se ekologie, zdravého životního stylu a podobně.

Přírodovědná centra organizují pro děti programy různého zaměření, od naučných vycházek s poznáváním okolní fauny a flory, osvětových, ale i odborně naučných přednášek, až po výchovu k ekologickému přístupu k přírodě. Se specifiky různých živočišných druhů a plemen jsou děti seznamovány při spolupráci s chovatelskými kluby a při návštěvách farem a minizoo. Tento druh aktivit je u dětí velmi oblíbený, protože pokud sami nemohou žádné zvíře chovat, mají možnost si v praxi osvojit úkony nezbytné pro péči o živého tvora. Existují mateřské školy, které mají ve svém objektu umístěného psa (např. v Praze 2, 4, 5, 10). V mnohých základních školách se pro tento účel zřizují samostatné kroužky, zařazené do mimoškolních aktivit, ale jsou i takové, které zřídily „centrum“ se živými zvířaty v areálu školy. Musíme brát na zřetel, že nejen rodiče, ale i pedagogové se stávají vzory pro to, jak se chovat ke zvířatům.

O vhodnosti využití psa k výchovným a vzdělávacím účelům svědčí další příklady. Zuzana Staffová (Rodina a škola, 6/2008, s. 12) uvádí v článku Pes jako součást výuky: „Pes bere děti takové, jaké jsou. Nevšímá si kvality oblečení, značky mobilu a MP3 přehrávače v kapse. Nerozlišuje ani podle současného kultu krásy. Přistupuje k outsiderovi třídy stejně jako k vůdci skupiny. Proto je možné canisterapii využít ke zlepšení klimatu ve třídě. Propojení výuky a canisterapie má svůj význam a přínos nejen ve speciálních a praktických školách, ale i ve školách alternativních a ve školách s tradičním systémem vzdělávání žáků. Canisterapie ve školách nejčastěji probíhá právě u žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Své místo ale canisterapie nalézá i v integračních a logopedických třídách, ve třídách pro děti s poruchami učení i ve třídách pro nadané děti“.

Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta je fakultní školou Soukromé mateřské školy, základní školy a střední školy Slunce, o.p.s. Tato soukromá škola vzdělává děti se speciálními potřebami. Základní a střední škola postupně rozšiřuje oblast svého působení na všechny věkové kategorie. Poskytuje denní komplexní péči řízenou individuálními potřebami žáků, která zahrnuje výchovu a vzdělávání, rehabilitaci, lékařskou, psychologickou a logopedickou péči, včetně hipoterapie a canisterapie. Obdobně má do svého výchovného programu zařazenu canisterapii i mateřská škola.

5.2.8 Krizová intervence za pomoci zvířat – AACR

Klientela využívající pozitivních vlivů canisterapie je opravdu široká od kojenců až po seniory a to v nejrůznějších prostředích, jak sociálních, vzdělávacích, tak ve zdravotnických zařízeních, v rodinách, ale i v evakuačních centrech. Canisterapie také může napomáhat odbourávání stresů ve chvílích, kdy se klienty stanou lidé v nelehkých životních situacích. Například jsou evakuováni mimo domov v důsledku přírodní katastrofy, nehody nebo teroristického útoku, lidé momentálně přebývajících v azylových domech apod. (Vrbová, in Müller, 2005, s. 293).

5.3 Terapeutický pes a jeho role v procesu úspěšné canisterapie

Psem terapeutem se označuje pes se sociálním posláním. Takto se mohou označovat pouze psi, kteří poskytují člověku užitečné služby, a to takové, které člověku pomáhají se znovu zapojit do společnosti. Tento pojem zahrnuje dvě skupiny psů:

- mezi terapeutické psy se řadí především psi určené k mazlení a hlazení, kterých je využíváno cíleně během terapie. Cílem terapie je dosažení konkrétních výsledků, ale dochází zde i k celkovému všestrannému zlepšení psychického stavu nemocných nebo zdravotně postižených klientů. Využívá se krátkodobě nebo dlouhodobě, v domácnostech i v příslušných zařízeních sociální, zdravotní a jiné péče. Práce probíhá buďto individuálně nebo ve skupině s jinými psy, a to s jednotlivými klienty či s více klienty najednou,
- psem průvodcem se myslí pes, jenž v jednom roce věku podstupuje speciální individuální výcvik určující jeho pozdější uplatnění u různě postiženého klienta. Měl by zde být brán zřetel na potřeby konkrétního daného člověka, kterému později bude pomáhat a který se stane jeho majitelem.

Psem průvodcem a psem terapeutem se může stát pouze pes, který splní výcvik s přesně danými pravidly. Tento výcvik je vždy zakončen zkouškou, kterou skládá jak samotný pes, tak i jeho majitel. Majitel musí absolvovat testy obsahující písemnou i praktickou část (Pes přítel člověka, 2003, s. 12).

Chceme-li dosáhnout požadovaného cíle, musíme se zaměřit na správnou a odpovídající taktiku výchovy psa. Přední cvičitelka psů průvodců Barbara Puhlová z Německa tvrdí, že s výchovou psa pro jeho poslání se nezačíná až v době jeho pohlavní

dospělosti, ale formou hry již ve věku pouhých několika dnů (Benešová, Zouharová in Velemínský, 2007, s. 17).

A tak se chovatel stává prvním, kdo může ovlivnit budoucí uplatnění psa jako terapeuta. Neboť již v rané vývojové fázi štěně se rozhoduje, zda bude zdravě sebevědomý a důvěřivý a zda se bude moci vydat na svoji cestu životem bez strachu, bázlivosti a špatných zkušeností. Čím více se štěně rozvine v útlém věku, tím lépe pro jeho život u nového majitele.

Základní náplní činnosti pro psa s terapeutickým posláním, je hlazení a mazlení. Pes by měl být připraven na fakt, že hlazení a mazlení musí vydržet velmi dlouho. Díky tomu, že samotná štěňata neustále vyhledávají tělesný kontakt a to lehávají si velmi těsně k sobě, hrají si spolu, tulí se k feně, je tedy velmi snadné štěně hlazením a mazlením nasměrovat na tělesný kontakt s člověkem (Galajdová, 1999, s. 133).

Při přípravě psa terapeuta si uvědomujeme, že na štěňata bychom měli hovořit klidným vyrovnaným a sebevědomým hlasem. Bohužel se může stát, že pes bude využíván v zařízeních, kde jsou klienti s problémy ovlivňujícími jejich komunikaci a tak by měl majitel na psa i pískat, kvičet, výskat, smát se a podobně. Tak jediné si zvykne na možnost komunikace i jinak než jen slovy. Je samozřejmostí, že se štěně seznamuje i s růzností věcí a prostředí, tedy je dostatečně socializováno.

Měli bychom si uvědomit, že je toho mnoho, co musí chovatel a později majitel štěně zajistit, aby se z něj vyvinul a vyrostl klidný, vyrovnaný, společenský, trpělivý, sebevědomý a ovladatelný pes. Tato práce je náročnou jak na psychickou, tak i fyzickou stránku psa i majitele. Objevuje se zde neustálý tlak, rozruch, rychlé a nepředvídatelné pohyby, překvapivé doteky a objetí, neustávající drbání, hlazení a mazlení, nešikovné česání a i občasné vláčení na vodíku nebo tahání v náručí, tedy pokud to velikost psa dovoluje. Předpokladem ke kvalitní práci psa je i fakt, že pes bere jako samozřejmost pohyb těžce postiženého dítěte nebo starého člověka, že bere za naprosto normální manipulaci s invalidním vozíkem, a ani případný pád dítěte i s holemi přímo před jeho tlamou ho nevyvede z míry. Nejdůležitějším faktorem skvělé terapeutické práce je, že ho kontakt s naprosto cizími lidmi a dětmi těší (Neradžič, 2006, s. 33).

Bezpodmínečnou nutností je, aby takový pes:

- byl ve velmi častém kontaktu s kvalitními lidmi,

- špatné zkušenosti s lidmi nebo psy by pro něho měly být do 1 roku věku co nejvíce eliminovány, neboť obě cílové skupiny budou později součástí jeho práce,
- samozřejmostí je fakt, že pes žije v domácnosti se svým pánem, nikoliv v kotci na zahradě a dobře zná bytové prostředí, chod domácnosti a režim rodiny,
- měl naprostou důvěru v majitele, měl k němu vybudovaný pevný přátelský vztah (proto musí být majitel vždy chápavý a spravedlivý),
- měl dobré dostatečné sebevědomí a věřil nejen pánovi, ale hlavně sobě,
- poznal jen laskavé a trpělivé lidi, kteří s ním budou dobře zacházet, nesetká se s týráním a napřaženou ruku nebude nikdy považovat za hrozbu nebo trest, naopak bude pro něho prostředkem k pohlázení a stejně tak vodítko musí znát jako znamení, že se jde na procházku, není to signál k potrestání nebo uvázání po zbytek dne. Poslechnutí na přivolání je pro psa ta nejpříjemnější věc na světě, po které nikdy nenásleduje trest. A to za jakýchkoliv podmínek.

Pro psa je terapeutické sezení psychicky velmi náročná práce a proto:

- majitel musí dát psu možnost následného zregenerování a odreagování se, to znamená dostatečný prostor pro hru, regeneraci, spánek a procházky,
- pes nepracuje častěji jak dvakrát týdně po dobu jedné hodiny,
- musí mít naprostý klid na krmení a spaní,
- musí vyrůstat a žít v přátelsky harmonické rodině s jasnými vztahy,
- musí mít stálého pána, kterého dobře zná a který dobře zná jeho (Galajdová, 1999, s. 135).

Pro terapii je osobnost psovoda stejně důležitou součástí jako osobnost psa.

Majitel se svým psem tvoří tým, kdy je jasné, že pes nikdy nepracuje sám. Čím sebranější a zkušenější tým, tím lépe. Nezbytnou podmínkou pro kvalitní a úspěšnou práci terapeutického týmu je vyrovnaná, klidná a sebevědomá povaha majitele.

Pes chovaný v ústavním zařízení musí být vychováván podle podmínek v souladu s mezinárodními směrnici. Má také jednoho stálého pána, jenž se o něho trvale stará a pečuje, bere si ho domů a žije s ním pod jednou střechou, který je jeho partnerem a tvoří tak terapeutický tým. Pes se nikdy nesmí stát „hračkou vydanou kdykoliv a komukoliv

libovolně napospas“. Jinak se snadno může stát, že z něho vyroste stresované, neurotické a možná i agresivní zvíře nepoužitelné k terapii.

Stejně tak jak vzrůstaly znalosti o prospěšnosti kontaktu s domácími zvířaty pro lidské zdraví – psychické i fyzické, tak i terapie pomocí zvířat poutala stále více pozornosti. Zájem byl o různá zvířata, ale největší byl o psy, pro jejich společenskost, oddanost, vytrvalost a výbornou komunikační schopnost (Lacinová, 2002, s. 44).

Existuje mnoho výzkumů zabývajících se zkoumáním podmínek pro nejkvalitnější a účinnější práci při terapii se psy. Dále je zde snaha o zjištění co největšího užitku pro člověka, občas se pozapomíná na to, jaký prospěch mají z terapie zvířata. Proto se touto oblastí snaží zabývat stále více pracovišť po celém světě. Zkvalitňují se podmínky pro práci se psy. Je zde brán ohled na jejich potřeby a možnosti. Neboť jen zdravý a spokojený psí jedinec může šířit radost a štěstí dál (Lacinová, 2002, s. 45).

Velkým varováním se stalo zakládání speciálních agentur produkujících „terapeutické“ psy, kteří byli určeni k celodenní práci podle rozpisu. Práce psa probíhala na různých místech v různou dobu. Střídání místa a nepřetržitý koloběh byl pro psy velmi stresující, únavný a zatěžující. Vidina zisku, tak zcela zničila nejen původní dobrý úmysl, ale i možnost jakéhokoliv úspěchu takto prováděné „terapie“. Terapie má svá závazná pravidla, která napomáhají k dosažení optimálních cílů. Tato pravidla respektují psychické a fyzické možnosti zvířete, jeho potřeby a práva.

Lacinová upozorňuje, že hlavním pravidlem pro vykonávání terapie je fakt, že za péči o psa nese zodpovědnost majitel, ten se stará o pravidelné krmení, lékařskou péči a dostatečný pohyb a různé pohybové vyžití psa. Nesmí však zapomínat na klidovou fázi jako je dostatek spánku a relaxace. Provádíme-li s daným psem terapeutická sezení, jsou o nich vedeny přesné záznamy, a to nejen o průběhu, ale i reakcích a chování daného zvířete. Takto můžeme včasně předcházet pozdějším komplikacím. Pro terapeutickou práci je velmi důležité znát specifické potřeby zvířete jako druhu, ale i jeho vlastní. Měli bychom se snažit o navození co nejpříjemnější atmosféry jak pro psa, tak pro klienta. Odstranit všechny stresory a zabránit opakovanému nevhodnému chování a zacházení se psem, protože uvedené faktory mohou způsobit u psa nezáměr o práci a o vztah s lidmi, který je pro tuto práci klíčovým (Lacinová, 2002, s. 45).

Všichni tvorové a to i zvířata mají ke stresovým faktorům určitou dávku tolerance, a proto si musíme uvědomit, že je lepší stresovým situacím předcházet, než je později složitě napravovat. Může se stát, že pes si stresovou situací práci znechutí a je velkou škodou o psího terapeuta přijít. Špatná práce způsobená naší neznalostí či nedbalostí je chybou, která neprospívá zvířeti, ale ani klientům, kteří si na pravidelné návštěvy psího terapeuta zvykli a měli k němu citový vztah, jenž jim pomáhal lépe snášet své problémy (Lacinová, 2002, s. 44).

Pes se k terapeutické práci nesmí nutit, vše musí vycházet z jeho vlastního zájmu o kontakt s lidmi. Je na majiteli psa, aby poznal, zda je pes v dobré fyzické i psychické kondici, a zda je práce s ním zcela vhodná. Pokud budeme k terapeutické práci nutit psa, který je nemocný, danou situací stresovaný či ho práce nebaví, je to nezodpovědné a mohlo by se stát, že pes bude nepřiměřeně reagovat. Emocionální narušení psa může dojít až do fáze přímého fyzického napadení klienta, a tak i k porušení všech dosažených terapeutických výsledků.²

---

² Zásady chování a práce majitele canisterapeutického psa jsou shrnuty do Canisterapeutického „desatera“, jehož text je uveden v Příloze 1 (Galajdová, 1999, s. 153 – 154). Výcvik a dovednosti canisterapeutického psa jsou uvedeny v Příloze 2 (Galajdová, 1999, s. 154).

6 PŘÍKLAD VYUŽITÍ PSA PŘI EDUKACI

Tato část diplomové práce má přiblížit působnost psa při edukačních aktivitách. Jsou zde uvedeny ukázky práce v hodinách a příklady využití canisterapie u dětí předškolního a mladšího školního věku. Na předškolní a mladší školní věk jsem se zaměřila proto, že v této oblasti mám praktické zkušenosti, neboť jsem účastníkem a organizátorem edukace v Mateřském centru Kuřátko a v Centru pro předškolní děti. Využití psa při edukaci u starších dětí je pro mě výzvou do budoucna, a to jak z praktického hlediska, tak vzhledem k možné teoretické reflexi.

Canisterapie ve výuce se využívá jako motivace k nějaké činnosti, napomáhá k udržení pozornosti, koncentraci a spolupráci. Činnosti, při kterých figuruje pes, mobilizují vědomostní potenciál dítěte například v oblasti rozvoje slovní zásoby, jazykového citu, tvorby vět, zdokonalování diferenciačních schopností, přispívají k respektování časového režimu apod. Canisterapii lze využít i samostatně jako doplněk speciální výchovy. Vynikající uplatnění má při logopedických obtížích, zvýšení sebevědomí, zjišťování vlastních schopností, pocitu bezpečí a sounáležitosti.

Paceltová zdůrazňuje, že pro edukační využití psa je velmi důležitá příprava dětí na jeho přítomnost, proto je třeba chápat první hodinu jako spíše seznamovací, neboť reakce na psa mohou být rozpačité, někteří si psa nejprve důkladně prohlížejí, zkoumají a pak váhavě přistupují. Dotyky jsou spíše letmé a tzv. náhodné. Reakce na psa, ale může být i opačná, jedinci jsou z přítomnosti psa v euforickém stavu a tak se na něj vrhají, chtějí jej mazlit, hladit a dotýkat se jej (Paceltová, 2010, s. 17).

6.1 Edukace v předškolním věku

Je důležité si uvědomit, že každé období edukace má svá specifika, která je třeba respektovat. Charakteristiku edukace předškolního vzdělávání a její cíle najdeme v RVP (Rámcový vzdělávací program) pro mateřské školy: „Cílem předškolního vzdělávání je dovést dítě na konci jeho předškolního období k tomu, aby v rozsahu svých osobních předpokladů a možností získalo věku přiměřenou fyzickou, psychickou i sociální samostatnost a základy kompetencí důležitých pro jeho rozvoj a učení, pro jeho celý život, celoživotní vzdělávání.“ (Bourová, 2001, s. 145)

Příprava hodiny

Než zahájíme samotnou canisterapii, musíme se seznámit ve spolupráci s učitelem s obtížemi dětského klienta a provést vstupní anamnézu týkající se rodinného zázemí, psychosociálního, fyzického a pedagogického hlediska. To nám pomůže stanovit cíle a sestavit plány jednotlivých hodin edukace.

Určíme-li cíl dané hodiny, rozvrhneme hodinu na jednotlivé části.

Hodina začíná přivítáním a naladěním dětského klienta na samotnou canisterapii, navozením příjemné atmosféry, posílením kontaktu se psy a otevřením dětí pro spolupráci (10 - 15 minut).

Pro posílení sebevědomí zapojíme do další části jednoduchou hru (5 minut).

Hlavní část hodiny se věnuje předem určenému cíli, který chceme splnit - vědomostní aspekty, rozvoj řeči, sociální dovednosti, rozvoj jemné a hrubé motoriky aj. (20 minut).

Závěr hodiny je zaměřen na relaxaci, přípravě na další hodinu a rozloučení (5 minut).

Pro každou vyučovací hodinu si připravíme krátkodobé plány, kde si základní cíle a úkoly stanovíme.³

Dosažení daných cílů si zapisujeme do záznamových archů, pro každé dítě vytvoříme vlastní záznamový arch.⁴

Obsah hodiny

Pro všestranně a harmonicky rozvinutou osobnost je důležité sebevědomí, pocit sounáležitosti, sebejistota, schopnost být sám sebou a přitom se přizpůsobit životu kolem. Proto se ve vyučovacích hodinách snažíme činnosti střídat. Podle charakteru cviku se děti ve skupině postupně střídají (připínání obojku, nalévání vody...) nebo provádějí činnost skupinově (drbání psa, lezení po čtyřech, podlézání psa ...).

Pro procvičení jemné motoriky a hrubé motoriky využíváme řadu různých motorických činností.

---

³ Příloha 3 - Plán hodiny canisterapie

⁴ Příloha 4 - Záznamový arch

Cviky používané pro procvičení jemné motoriky

Věk dětí 5 – 6 let

Jednotlivé cviky	Pomůcky
připínání obojku	obojek
otevírání nádoby s potravou pro psa	nádoba s víčkem
nasypání granulí do misky	miska, granule
nalití vody do misky	miska, voda
podávání zabalených pamlsků	zabalené pamlsky
drbání psa na určených místech	
hlazení psa	
péče o srst – česání, kartáčování	kartáče

Cviky používané pro procvičení hrubé motoriky

Jednotlivé cviky	Pomůcky
házení míčku psovi	míček
aportování míčku	míček
napodobování chování psa (např. lezení po čtyřech)	
podlézání stojícího psa	
děti a pes cvičí podle povelů (sedni, lehni, vstaň)	
ukrytí předmětu dítětem a hledání psem	hračka, šátek
překážková dráha pro psa i děti	

Relaxace je důležitá pro všechny zúčastněné, tedy i psa. Nejvhodnější je relaxace s prvky polohování, kdy se dítě a pes vzájemně dotýkají. Nejvíce oblíbená bývá canisterapie probíhající venku, neboť se zde mohou děti se psy proběhnout. Velmi pozitivně se jeví, pokračovat s touto terapií i v dalším období života.

Hodnocení vyučovacích hodin

Průběh a výsledky vyučovacích hodin jsou rozličné. Je to ovlivněno mnoha faktory, psychickým a fyzickým rozpoložením dětského klienta, prostředím, ochotou spolupracovat, ale i samotným canisasistentem a psem. Pro naši další práci je důležité dělat si z každé hodiny důkladné poznámky, které nám umožní zlepšení další edukace.

Patří mezi ně:

1. chování jedince ke psu:
  - pozitivní, aktivní a vstřícné,
  - negativní, ostych, strach, nejistota,

2. tělesná aktivita,
3. verbální projev a komunikace vůbec:
  - se psem,
  - s doprovodem,
4. emoce:
  - pozitivní, radostné, spontánní,
  - negativní, úzkostné, zmatené.
5. zhodnocení.

Tato činnost je dlouhodobá, náročná a výsledky se mohou objevit až po delší době. V této etapě života se dítě dříve nebo později naučí chovat ke psu přirozeně, rozvine si schopnosti učení, samostatnosti a osvojí si základy mravních hodnot, na nichž je založena naše společnost.

6.2 Edukace v mladším školním věku

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Toto vzdělávání je zaměřeno na systematický a harmonický rozvoji osobnosti, na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka.

Cílem je postupně rozvíjet a utvářet klíčové kompetence, vést žáky k logickému a tvořivému myšlení, ke schopnosti řešit problémy, poskytnout základy vzdělání pro skutečný život.

Příprava hodiny

Stejně jako v předešlém případě edukace dětí mladšího školního věku, je třeba zorientovat se v obtížích dítěte, které se promítají do procesu vzdělávání, a zjistit, zda se děti již někdy s canisterapií setkaly, případně již získanou zkušenost.

Nejefektivnější by byla individuální forma edukace, tu ale ve většině případů nelze ve školním prostředí realizovat. Proto je důležité určit obsah výuky a vhodné formy canisterapie. Dlouhodobé i krátkodobé plány jsou vhodnou pomůckou při hodinách canisterapie. Je třeba si canisterapii rozdělit do tří částí, které během daného školního

roku budeme realizovat. První tři měsíce je potřeba se věnovat fázi explorační, dalších šest měsíců fázi konsolidace a poslední měsíc fázi ukončovací.

Individuální plán realizace canisterapie je vhodné zpracovat pro každého žáka.⁵

Obsah hodin

V průběhu prvních hodin je vhodné zaměřit se na posílení vztahů v kolektivu, na schopnost integrovat se do nového kolektivu, na posílení sebevědomí, na soustředění a zapojení se do spolupráce při canisterapii. Vhodnou metodou pro tyto hodiny jsou kolektivní hry.⁶

K rozvoji jemné a hrubé motoriky se u žáků mladšího školního věku používají složitější úkony, než u dětí předškolního věku.

Cviky používané pro procvičení jemné motoriky

Věk dětí 6 – 12 let

Jednotlivé cviky	Pomůcky
manipulace s přezkami a karabinami na vodítku	obojek, vodítko
nasazování náhubku	náhubek
otírání tlapek	hadřík
úprava pelíšku	pelíšek
otevírání nádoby s potravou pro psa	nádoba s víčkem
podávání zabalených pamlsků	zabalené pamlsky
krmení granulemi z dlaně	granule
jemný dotyk na psí čumák, uši	

Cviky používané pro procvičení hrubé motoriky

Jednotlivé cviky	Pomůcky
chůze se psem na vodítku	vodítko
přetahovaná se psem	pomůcka, hadr
zvedání psa, chování na klíně, v náruči	
výcvik poslušnosti	
překážková dráha pro psa i děti	

⁵ Příloha 5 – Individuální plán realizace canisterapie

⁶ Příloha 6 - Příklady kolektivních her

Canisterapii v rámci vyučování můžeme využít také jako reedukaci poruch chování i učení v následujících případech.

1. reedukace dyslexie:

- slovní zásoba - povely pro psa, popis péče o psa, jak pes vypadá,
- význam nově přijatých slov – srst, chlupy, línání, pelichání, vodítko, obojek apod.,
- jazykový cit - popis barvy psa, např. bílý ocas, bílé chlupy,
- věty - vyprávění psovi - Co mě ve škole baví a co ne? Jak se mám?,
- intonace - uposlechnutí psa na povel, např. sedni!, lehni!, vstáááááň, vpřed!,
- naslouchat – dechu psa (rychlý, pomalý, tichý, hlasitý), chůzi psa (rychlá, pomalá, krátká, dlouhá),
- zraková paměť – jmenování viděného (má obojek x nemá obojek, leží x sedí, modré vodítko x černé vodítko).

2. reedukace dysgrafie:

- uvolnění svalového napětí před psaním či malováním,
- rozcvičení paží a dlaní,
- celkově uvolňovací cviky, protažení.

3. reedukace dysortografie:

- rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek,
- rozlišování měkkých a tvrdých slabik.

4. reedukace sluchového vnímání:

- rozklad vět na slova,
- rozklad slov na slabiky,
- rozklad slabik na hlásky,
- určování první a poslední slabiky nebo hlásky,
- určování začátečního písmene.

5. paměť, představivost:

- rasa psa,
- jméno,
- popis částí těla,
- popis vybarvení,

- porovnání s tělem člověka.

Vyučovacích hodin využíváme k zopakování již probraného učiva, kde pes je velkým motivačním prvkem. Dítě se snaží plnit zadané úkoly, doplněné o cvičení či samostatnou práci na dané téma. Při zvládnutí a splnění těchto úkolů je dítě za svou práci odměněno, a to hrou či péčí o psa.

Jedinec je vždy chápán jako jednota bio-psycho-sociální oblasti. Vše, co na jedince působí, ho ve výše jmenovaných oblastech více či méně formuje. Brzy po hodinách se objevují změny v chování dítěte, jež vyvolala přítomnost psa. V oblasti fyzického zdraví je to především posílení pohybového aparátu. Dále je možné uvést osvojení si pravidelného časového rozvrhu dne (práce, odpočinek, spánek), stravovacího a pitného režimu (význam kvalitní a plnohodnotné stravy, význam vitamínů a potravinových doplňků) a hygienických návyků (pravidelné vyměšování, mytí rukou po hře se psem).

Pes také pozitivně působí na psychické stavy jedince a jeho psychické procesy. Přítomnost psa a jeho pouhé pozorování mohou u dítěte vyvolat pocit relaxace a zklidnění tím, že podněcují a udržují jeho pozornost. V edukační práci může být pes silným motivačním impulsem k žádoucí aktivitě dítěte. Pes poskytuje dítěti oporu snižující stres, mírní stresové reakce, navozuje pozitivní vnímání, podněcuje zvědavost, tvořivost apod.

U dětí, kterým v rodině chybí dostatečné citové zázemí, se pes může stát výborným zásobníkem citů. Dítě a pes vytváří zajímavou sociální mikroskupinu. Panuje mezi nimi zvláštní komunikace až vztah, kterému je mnohdy obtížné porozumět. Pes dokáže dítěti mnoho věcí sdělit na neverbální úrovni - vrtěním ocasu, kňučením, štěkotem, škrábáním na dveře, zvedáním tlapky, dotknutím čenichem či olíznutím. U dětí se dále rozvíjejí pečovatelské a ochranné postoje, něžnost, ohleduplnost, obětavost, je uspokojena i potřeba tělesného kontaktu, což vytváří dobré předpoklady pro rozvoj charakteru.

7 PŘÍKLAD VYUŽITÍ CANISTERAPIE VE ZDRAVOTNICTVÍ

7.1 Make a connection - Projekt Nejen lidé pomáhají

Make a connection (Připoj se) je dotační program společnosti Nokia, cílem je podporovat a dotovat projekty, které chtějí realizovat mladí lidé. Jejich záměrem je přispět k zlepšení svého okolí, snaha pomoci nějaké určité cílové skupině lidí přes navrhovaný projekt. Make a connection v České republice probíhá od roku 2000 a je jednou z 19 zemí. Lidé, kteří o grant zažádají (maximální částka je 50 000 Kč) se poté zúčastní několika odborných seminářů, ve kterých se dozví informace z oblasti sponzorství neziskových organizací, dále jsou zde školeni v oblasti psaní žádostí o grant a vypisování projektů.

Program Make a connection zaštiťuje Nadace rozvoje občanské společnosti neboli NROS a Nokia ve spolupráci s lokálními partnery. Každý kraj má pro program Make a connection svého zástupce, který dohlíží a napomáhá bezchybnému a hladkému průběhu dotovaných projektů.

Pro žádost grantu je třeba vytvořit projektový tým, jenž má možnost o grant žádat pouze dvakrát. Maximální částka, kterou může podruhé projektový tým získat, je 30 000 Kč.

V roce 2004 získalo grant 14 projektů a mezi nimi byl i projekt Nejen lidé pomáhají, který byl podpořen 33 400 Kč.

7.2 Projekt Nejen lidé pomáhají

Tento projekt probíhal ve Fakultní nemocnici v Motole a zabýval se využitím canisterapie ve zdravotnictví. Při projektu bylo využito canisterapie typu AAA neboli aktivity za asistence psů.

Cílem tohoto projektu bylo poukázat na pozitivní vliv psa na klienta pobývajícího v nemocnici, zlepšení jeho psychického a fyzického stavu. Canisterapie není ani ve světě příliš často využívanou terapií, ale stává se čím dál častěji diskutovaným tématem. K výkonu canisterapie bylo využíváno speciálně cvičených a akreditovaných psů, kteří dále splňovali hygienické podmínky (odčervení a pravidelné očkování). Jako další bylo

využito aktivit bez psů, jako je zdobení triček fixací na textil, malba na sklo a podobně. Ve všech těchto aktivitách byl stejným jmenovatelem pes a to jako objekt ke kreslení.

Projekt probíhal v osmi dnech ve čtrnáctidenních intervalech a to od června do prosince roku 2004. Jelikož, se projekt Nejen lidé pomáhají, osvědčil, je ve Fakultní nemocnici v Motole v jistých obměnách realizován dodnes. Pod projekt dále spadaly doprovodné akce Psích dní na LDN, Psí Mikulášská a Psí vánoční besídka.

Hlavní část projektu byla umístěna do prostor před Klinikou dětské hematologie a onkologie Fakultní nemocnice v Motole, jenž jsou nazývány „indiánským táborem“. V těchto prostorách jsme byli po většinu doby projektu, v případě nepříznivého počasí jsme měli možnost využít náhradních prostor v budově. Další aktivity psích akcí se odehrávaly na příslušných klinikách a odděleních.

Významným přínosem projektu byla pomoc rodičům a lékařům ve zlepšování psychiky dětí a všech, kdo se měli možnost projektu zúčastnit, ať to byli samotní canisasistenti nebo klienti. Psi se stali nedílnou součástí léčebných aktivit pacientů. K dlouhodobým dopadům canisterapie patří všeobecná vzdělanost a povědomí o dané problematice. Co to canisterapie je, a jak nám může pomoci? Dále také, že není nutné zakazovat vstup psů do prostor nemocnic a jiných podobných zařízení. I laik musel uznat, že klienti měli z každé návštěvy radost a byli velmi dobře naladěni. S takovýmito pacienty se samozřejmě i lépe pracuje a dochází ke zlepšení v celkovém stavu nemocného.

Pro kontrolu naší práce byly v budově Kliniky dětské hematologie a onkologie Fakultní nemocnice v Motole zřízeny nástěnky, na kterých se mohli pacienti i personál informovat nejen o průběhu canisterapie, ale i o projektových dnech. Dále byly z finančních prostředků vytvořeny webové stránky, které obsahově rozšiřovaly informace z nástěnky v nemocnici.

7.2.1 Projektový tým

Projektový tým se vytvářel před odevzdáním žádosti grantu, tj. koncem února 2004. Složení tohoto týmu bylo v červnu po dohodě s lokálním partnerem (Mgr. Lenkou Břicháčkovou) přepracováno a tvořilo jej osm členů. Vedoucí projektu Karolína Eckschlagerová, zástupce Ondřej Martínek a dále Petra Hradcová, Renata Mejstříková, Anna Šandová, Petra Novotná, Nela Mohoritová a Lucie Rychetská.

Každý z projektového týmu docházel vykonávat canisterapii se svým psím spolupracovníkem. Většina canisasistentů měla se samotnou canisterapií nějaké zkušenosti. Projekt spolupracoval s desítkami motolských dobrovolníků a tak se vše dařilo dobře zvládat a fungovat.

7.2.2 Průběh projektových dní

Projektové dny byly realizovány v období od června do září v odstupu čtrnácti dnů. V případě příznivého počasí byl využíván areál před dětskou částí nemocnice, v ostatních případech prostory budovy Radioterapie a onkologie. Hlavní částí programu byly aktivity se psy (zápřah, agility, relaxace apod.), které byly doplněny soutěžemi a výtvarnou činností se „psí“ tematikou (malování, modelování, barvení triček atd.).⁷

7.2.3 Působení psů na psychiku klientů v průběhu projektu

V hlavní počáteční fázi projektu jsme se snažili o pozorování chování dětí k přítomným psům a dále jsme se soustředili na schopnost dětí spolupracovat s canisasistenty. Na základě vyhodnocení výsledků pozorování jsme děti rozdělili do dále popsaných skupin.

První skupina dětí, měla se psy již nějakou zkušenost, buďto v jejich okolí pes byl, nebo byly se psy jinak v kontaktu, proto se u nich neprojevila bojácnost.

Druhá skupina dětí měla se psy také nějakou zkušenost, ale byl zde problém obav a strachu z ublížení ze strany psa. Tyto děti jsme se snažili zapojovat pomalu a s opatrností, aby se strach neprohloubil, většinou se nám dařilo tyto problémy odbourat během prvních setkání. K tomu nám pomáhala rozmanitost psích terapeutů (rasa, druh srsti, různost povah psů apod.), neboť jsme mohli dětem názorně vysvětlit rozdíly mezi psy a také jim přiblížit psí chování a způsoby chování k nim samotným.

Do třetí skupiny patřily děti, které se psy žádné zkušenosti neměly, ale také z nich neměly obavy. U těchto dětí byla práce jednoduchá, stručně vysvětlit jak se k psům mají chovat, jak s nimi zacházet. Obzvláště v oblasti týkající se odměňování psů za odvedenou práci se děti musely kontrolovat, neboť na toto velmi často zapomínaly. Psí terapeuti byli

---

⁷ Příloha 7 - Formuláře a dotazníkové výsledky k projektu Nejen lidé pomáhají.

po celém dni už unaveni, a pokud nepřišla zasloužená pochvala či odměna, stávalo se, že další povel nechtěli splnit.

Ve čtvrté skupině byly děti, které neměly se psy vlastní zkušenosti, a strach ze psů v nich vypěstovali rodiče. Těmto dětem se musel věnovat pouze jeden canisasistent, nejlepší práce byla ve chvíli, kdy byli přítomní i rodiče. Většinou se jednalo o vysvětlení chování ke psům a jak v jejich blízkosti pracovat. Samozřejmostí bylo zdůrazňování, že psi zde přítomní jsou speciálně cvičeni a mají složeny příslušné zkoušky. V případě, že se dítě psa stále bálo i po důkladném vysvětlení problematiky, přistupovalo se k metodě hry se psem bez přímého kontaktu, hod míčku, navádění psa na překážku a podobně.

Rodiče dětských klientů se do akcí často aktivně zapojovali, pomáhali při doprovodném programu dětem s aktivitami. Často se snažili o získání více informací o možnostech využití canisterapie v nemocnicích.

Bohužel jsme se setkali se skutečností, že informovanost o dobrovolnictví a canisterapii samotné je v nemocnici na velmi nízké úrovni. Často jsme i samotnému personálu nemocnice museli vysvětlovat, co se to venku děje za akci, v některých případech jsme byli s nabídkou canisterapie ostře odmítnuti. Později si nás jednotlivá oddělení cíleně zvala.

Za celý průběh projektu jsme se neseťkali s dítětem, které by se nesnažilo o navázání kontaktu se psem.

Během pokračování projektu působícího i na jiných odděleních nemocnice toto rozdělení přetrvávalo a i u seniorů na Léčebně dlouhodobě nemocných byli mezi klienty ti, kteří mají zvířata a hlavně psy rádi a sami je vyhledávají, dále pak senioři, kteří si šli posedět a popovídat s ostatními a přítomnost psích terapeutů pro ně byla záminkou. Mezi poslední skupinou byli senioři, kteří psy rádi nemají, a proto se akcí nezúčastňovali nebo nás odmítli.

7.3 Vyhodnocení projektu

Pro možnost vyhodnotit názory respondentů k problematice využití psů v nemocnicích jsme si pro zúčastněné připravili ratingový dotazník, který se skládal ze sedmi otázek týkajících se projektových dní. Oslovili jsme 57 respondentů, hodnocení v dotazníku bylo formou bodovací škály a to od 1 do 5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení.

Z názorů získaných od 42 rodičů jednoznačně vyplynul pozitivní výsledek hodnocení práce projektového týmu, přínosu přítomnosti psů a jejich zapojení do léčebných aktivit dětských pacientů.

Jelikož jsme v době žádosti byli velmi mladý a nezkušený tým naše cíle byly předimenzovány. Cílem celého projektu bylo poukázat na možnost a následné prosazení canisterapie do nemocnic, běžné například ve Velké Británii a USA, za účelem zlepšení psychického a fyzického zdraví klienta. V průběhu realizace projektu jsme z našich ambic byli nuceni ustoupit. Ke splnění takového cíle by bylo nutné dlouhodobější působení, získání dalších odborných znalostí a spolupráce se zkušenými dobrovolníky pracujícími v dalších zdravotnických a sociálních zařízeních. Je nutné konstatovat, že se v průběhu realizace našeho projektu nepodařilo prosadit canisterapii do nemocničního prostředí, avšak naše snaha určitě pozitivně přispěla k tomu, že v současné době je canisterapie používanou pomocnou léčebnou metodou ve Fakultní nemocnici Motol, například na odděleních dětské chirurgie, dětské onkologie a hematologie, Kliniky dětské psychiatrie, ale i Léčebně dlouhodobě nemocných. Canisterapie se dodnes ve Fakultní nemocnici v Motole provozuje, stala se součástí pravidelného programu a aktivit nemocnice.

Za velký přínos lze brát, že se nám podařilo u většiny klientů navodit příjemné prožitky odvádějící pozornost od každodenního nemocničního prostředí. Mnoho dětských klientů si méně uvědomovalo svázanost s nemocnicí a nepříjemné docházení na obtížnou a náročnou léčbu si spojilo se setkáními s „psími kamarády“.

Při začátku samotného projektu Nejen lidé pomáhají, do nemocnice docházeli pouze dva canisasistenti. Během realizace projektu se řady dobrovolníků značně rozšířily na „prověřenou“ skupinku lidí, která se snažila ve svém volném čase o zlepšení nemocničního prostředí.

Je třeba si uvědomit, že canisterapie není všemocná při léčbě závažných nemocí, napomáhá však ke zlepšení psychické a fyzické kondice klienta, která se stává nedílnou součástí pozitivních výsledků samotné léčby.^{7,8}

---

⁸ Příloha 8 – Fotodokumentace k projektu Nejen lidé pomáhají

8 ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo ukázat, jak lze využít práci se psem v oblasti výchovné, vzdělávací a terapeutické. Ke splnění tohoto záměru jsem považovala za účelné alespoň rámcově popsat, jaký vliv má soužití člověka se psem na lidskou psychiku, zejména však na bio-psycho-sociální rozvoj dítěte. V kontaktu se psem je u dětí rozvíjen pocit zodpovědnosti, samostatnost a trpělivost. Děti si osvojují významy pojmů dobro, zlo, milovat, cítit atd. Správné osvojení těchto obecných pojmů usnadní pozdější žádoucí utváření jejich hodnotového systému a společensky mravního základu.

Přínosná se ukazuje také možnost využití psa v edukačním procesu. Děti jsou v závislosti na věku motivovány k rozvíjení jazykových dovedností, rozvoji slovní zásoby, významu pojmů, tvorby vět a zlepšení vzájemné komunikace. Pozitivního vlivu psa lze v edukačním procesu dále cíleně využít jako motivace k činnosti, podpory udržení pozornosti, koncentraci, k podpoře spolupráce. Nezanedbatelné jsou efekty v oblasti rozvoje jemné i hrubé motoriky a posílení celkového fyzického zdraví. Dalším přínosem je také posilování sebedůvěry, odvahy a rozhodnosti dítěte.

Kromě využití psa v pedagogicko-výchovné oblasti zdravých dětí lze canisterapii uplatňovat u dětských klientů s různými zdravotními obtížemi. U psychických onemocnění pes napomáhá ke zlepšení komunikace mezi pacienty a ošetřujícím personálem, stává se objektem péče, odvrací pozornost od psychických potíží, přispívá ke snižování pasivity a apatie.

Canisterapie má dále výborné využití u tělesně postižených dětí. Pes se stává zdrojem podnětů zlepšujících vnímání a pozornost. Napomáhá nácvikem upevňovat sebeobslužné činnosti, praktickými úkony dochází k rozvoji po stránce motorické. U závažných tělesných postižení klientů je úspěšně používána metoda polohování se psy, kdy dochází k viditelným a prokazatelným fyzickým zlepšením.

Jako účelná a logická se jeví úvaha o systematickém zařazení této problematiky do studia pedagogických oborů. Jsem přesvědčená o tom, že pedagogové by se měli seznámit se základy canisterapie, měli by znát na jakém principu funguje a zejména jakým přínosem může být pes při edukaci žáků zdravých, i zdravotně indisponovaných.

Seznam literatury:

- BEKOFF, M. *Na zvířatech záleží*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2009. ISBN 978-80-7387-322-6.
- BOUROVÁ, M. *Rámcový vzdělávací program v praxi mateřských škol*, Nový Bydžov: Atre, 2001. 98 s.
- GALAJDOVÁ, Lenka. *Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie*. Vyd. 1. Praha: Grada publishing, 1999. 160 s. ISBN 80-7169-789-3.
- GALAJDOVÁ, Lenka. Co je to C.H.A.T.A.: Jak zvířata pomáhají dětem v anglických nemocnicích. *Pes přítel člověka*. 1999, 44, 11, s. 26-27.
- GILBERG, Christopher; PEETERS, Theo. *Autismus - zdravotní a výchovné aspekty*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. 122 s. ISBN 80-7178-856-2.
- HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HESSLER-KEYOVÁ, Mary. *Magická moc zvířat*. Vyd. 1. Praha: Plot, 2002. 187 s. ISBN 80-86523-10-1
- FULIEROVÁ, Jana. *Yoshi a my: Život so samojedom (monografie plemena samojed)*. Vyd. 1. České Budějovice: Antares, 2003. 134 s. ISBN 80-86628-02-7.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Povídání o canisterapii*. Vyškov: Sdružení PIAFA, 2000.
- LACINOVÁ, Jitka. *Psí "terapeuti" na táborech?*. *Pes přítel člověka*. 1998, 43, 3, s. 50.
- LACINOVÁ, Jitka. *Canisterapie v současné praxi*. *Svět psů*. 2002, 02, 3, s. 44-45.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. s. 113 – 119.
- Možnosti výběru psa pro využití v canisterapii. *Pes přítel člověka*. 2003, 48, 2, s. 12-13.
- NERADŽIČ, Zoran. *Animoterapie aneb jak nás zvířata léčí*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2006. 159 s. ISBN 80-00-01809-8.
- PACELTOVÁ, L. *Canisterapie*. Olomouc: Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2010.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Vyd. 1. Praha ISV, 1997. 108 s. ISBN 80-85866-23-4.
- PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být: otevřené otázky teorie provázející výchovy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. 159 s. ISBN 80-246-0345-4.
- Pes má v těžkých chvílích svých "pět P" aneb První Pomoc Psů Při Posttraumatech. *Pes přítel člověka*. 2002, 47, 10, s. 18.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. Vyd. 1. Brno: PAIDO, 2001. 165 s. ISBN 80-7315-010-7.
- PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Nakladatelství Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1499-3.
- STAFFOVÁ, Zuzana. *Pes jako součást výuky*. *Rodina a škola*. 2008, 6, s. 58.

STRAKOVÁ, Šárka. Canisterapeutický pes a experimenty v ústavech. *Pes přítel člověka*. 1999, 44, 6, s. 21.

VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Nakladatelství DONA, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

VRBOVÁ, J. Canisterapie. In MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 288-295. ISBN 80-244-1075-3.

ZOUHAROVÁ, Marie. Polohování se psy. In *Mezinárodní seminář o zooterapiích v Brně 27. 6. - 1. 7. 2003*. Brno: Sdružení FILIA, 2003. s. 12-13.

www.pomocnetlapky.cz

Seznam příloh

Příloha 1 - Canisterapeutické desatero

Příloha 2 - Výcvik a dovednosti canisterapeutického psa

Příloha 3 - Plán hodiny canisterapie

Příloha 4 - Záznamový arch

Příloha 5 - Individuální plán realizace canisterapie

Příloha 6 - Příklady kolektivních her

Příloha 7 - Formuláře a dotazníkové výsledky k projektu Nejen lidé pomáhají

Příloha 8 - Fotodokumentace k projektu Nejen lidé pomáhají

Příloha 9 - F.C.I. - Standard č. 212/ 09.01.1999 /GB

Příloha 10 - Certifikát a průkaz Dobrovolníka

Příloha 11 - Kynologické tituly Český junior šampion, Český šampion